Q. AURELII SUMMACHI .V.C. OCTO ORATIONUM INEDITARUM...

Quintus Aurelius Symmachus, Angelo Mai

Q· AVRELII SVMMACHI

ORATIONVM INEDITARVM

PARTES

Nullo veterum minor Symmachus.

Macrobius *Saturn.* V. 1

Q· AVRELII SVMMACHI ·V·C·

OCTO ORATIONVM INEDITARVM

PARTES

INVENIT NOTISQVE DECLARAVIT

ANGELVS MAIVS

BIBLIOTHECAE AMBROSIANAE A LINGVIS ORIENTALIBVS

ACCEDVNT ADDITAMENTA QVAEDAM

MEDIOLANI

REGIIS TYPIS

MDCCCXV

IACOBO COMITI MELLERIO

IN REGNO LONGOBARDICO-VENETO

DITIONIS MEDIOLANENSIS

PRO PRÆSIDE

SVMMACHVM ORATOREM

ANGELVS MAIVS

GRATI ANIMI CAVSA DICABAT

EDITORIS PRÆFATIO

I. Quod eloquentiæ studiis felix faustumque sit, antiquum nomen, Oratorem novum ·Q· Aurelium Symmachum [1] in lucem emittimus: cuius quidem quanta forensis vis fuerit, ante nostram editionem per se ignotum erat. Nam superstitibus Epistolarum eius voluminibus decem, ita eiusdem oratoria scripta perierant, ut, præter ingentem famam, nihil e facundissimo Rhetore iam reliquum esset. Multa tamen exstabant testimonia veterum, qui miris Symmachum laudibus extulerunt. Is enim et in Inscriptione, quæ Romæ adhuc visitur [2], *oratoris disertissimi* titulo decoratur. Tum Ausonius ad eumdem scribens [3] *ille*, inquit, *suavissimus ille floridus tui sermonis afflatus. Haud quisquam ita nitet, ut comparatus tibi non sordeat.* Iam divus Ambrosius Valentinianum Iuniorem monens [4], ne Symmachi Relationi pro ara Victoriæ faciles De Symmacho testimonia veterum Latinorum

(1) Etsi in Codice non *Symmachus* sed *Summachus* sive *Summacus* constanter legitur, tamen in hac præfatione a communiore eam scriptura recedendum mihi non putavi. (2) In hortis Caelimontanis Caelestinorum prope D. Stephanum Rotundum. Est autem edita post alios a Cl. Arevalo in Prudentio Lib. II. in *Symmach.* v. 909. (3) In Epistolis Symmachianis Lib. I. 32. Utor autem Editione Parei anni 1617. (4) Epist. II. adversus Symmachum

aures præberet, *aurea*, inquit, *est lingua sapientium litteratorum, quæ phaleratis dotata sermonibus, et quodam splendentis eloquii velut coloris pretiosi corusco resultans, capit animorum oculos specie formosi, visuque perstringit.* Insigne est etiam testimonium Macrobii in Saturnalibus [1]: *quatuor sunt genera dicendi, copiosum, in quo Cicero dominatur; breve, in quo Sallustius regnat, siccum quod Frontoni adscribitur; pingue et floridum, in quo Plinius Secundus quondam, et nunc nullo veterum minor noster Symmachus luxuriatur.* His accedit poeta Prudentius, qui adversus Symmachum scribens, eiusdem tamen oratorias laudes vehementer amplificat [2]:

O linguam miro verborum fonte fluentem
Romani decus eloquii!
Os dignum æterno tinctum quod fulgeat auro!

Rursus paulo infra de Symmachi scripto idem poeta ait:

Illæsus maneat liber, excellensque volumen
Obtineat partam dicendi fulmine famam.

Denique in Præfatione secundi libri dicitur a Prudentio Symmachus:

Quo nunc nemo disertior
Exsultat, fremit, intonat,
Ventisque eloquii tumet [3].

Addatur et Auctor Operis de Promissionibus Dei [4]: *Symmachus mirabili eloquio et scientia*

(1) Lib. V. 1. (2) Lib. I v. 633. (3) Vide præterea Lib. II. 10. 19 68 91. (4) Part 3. Promiss. 38.

prœditus. Addatur at Apollinaris Sidonios [1]: *Q. Symmachi rotunditatem vestigiis præsumptiosis insequuturus.* Denique Cassiodorius Symmachi laudibus magnum cumulum adicit, primum quidem in Epistolis [2]. *Retinetis facundissimi Symmachi eximium dictum.* Tum in Historia tripartita [3]: *Symmachus inter senatores præcipuus habebatur, eratque romani eloquii eruditione mirabilis, cuius multi quoque reperiuntur libri.* Atque hæc fere sunt Latinorum veterum de Symmachi eloquentiâ iusta præconia. Quæ vero nonnulli ex his vel eidem vivo blandientes, vel æsto quodam admirationis abrepti, præter æquitatem et meritum laudi dederunt; ea quum neque Symmacho ad gloriam sint necessaria, neque gravitati testimonii satis conveniant, silere satius iudicavi.

De Symmacho testimonia Græcorum.

II. Neque vero latinis finibus fama Symmachi se continuit, sed ad ipsos Græcos secundissimo sonitu permeavit. Namque Libanius Græcorum sui temporis disertissimus, Symmachi eloquentiam et scholam collaudans ait [4]: *κεχαρίσθαι σε τοῖς λογίοις θεοῖς, ἐγείραντα τοὺς νέους ἐπὶ τοὺς λόγους. Gratiam te a Diis eloquentiæ præsidibus inisse* (aiunt), *iuvenes ad eloquentiæ studium excitando.* Iam Socrates Oratori nostro ætate suppar gloriosius adhuc de eo loquitur [5].

(1) Epist. Lib. I. 1. (2) Var. Lib. xr 1 (3) Lib. ix 23 (4) In Epistola ad eumdem, quæ est 923. Edit. Amstel. in folio anni 1738.
(5) Hist. Eccl. V. 24.

Σύμμαχος πρῶτος μὲν ἦν τῆς ἐν Ῥώμῃ συγκλήτου. Ἐθαυμάζετο δὲ ἐπὶ παιδεύσει λόγων ῥωμαικῶν· καὶ γὰρ αὐτῷ πολλοὶ λόγοι συγγεγραμμένοι τῇ Ῥωμαίων γλώσσῃ τυγχάνουσι. Symmachus inter senatores principem locum obtinebat, et ob præstantiam latinæ facundiæ in summa admiratione erat multæ quippe orationes eius exstant latina lingua conscriptæ. Photio quoque Symmachi orationes innotuerunt: namque ab eo in Bibliotheca (1) dicitur per quamdam antonomasiam *Σύμμαχος ὁ λογογράφος*, *Symmachus orationum scriptor*, seu *orator*. Denique Nicephorus Callistus (2) ex Socratis sententia prorans loquitur: *Σύμμαχος πρῶτος ὢν τῆς ἐν Ῥώμῃ συγκλήτου βουλῆς, διὰ θαύματος ἦν τοῖς προσοῦσιν αὐτῷ ἀγαθοῖς· μάλιστα δ' ἐπῃνεῖτο ἐπὶ παιδεύσει λόγων ῥωμαικῶν. Πολλοὺς γὰρ καὶ ἄγαν ἀρίστους λόγους τῇ σφετέρᾳ γλώσσῃ ἐξέδοτο. Symmachus senatus romani princeps, in magna, propter egregia quæ in eo erant ornamenta, admiratione fuit, maximeque ob latinam eloquentiam laudatus est. Multas enim et admodum præclaras edidit orationes.*

Symmachus multarum orationum auctor.

III. Cassiodorius igitur et Socrates et Photius et Nicephorus, ut notare potuimus, plures orationes a Symmacho scriptas esse confirmant. Quin multas ipse Orator commemorat in Epistolis (3): et quidem in sexagesima quarta Libri

(1) Cod. 80 p. 197. (2) Hist. Eccl XII 21. (3) Lib. I. 44. 52. 78. 96 105. III. 7. IV. 29. 30. 45 V. 9. 43. VII 58.

quarti Epistola ait, se ad Eupraxium mittere recentiores quinque ineditas orationes, quarum uni iam fiduciam fecisset publicus favor. Breves tamen has Symmachi commentationes fuisse arbitror, quandoquidem ipse plerumque vocitat *oratiunculas*. Panegyrici eius in tyrannum Maximum meminerunt item Cassiodorus, Socrates et Nicephorus [1]: cuius orationis defensionem deinde instruere Symmachus coactus est [2]. Atque huc scilicet sententia referenda est eiusdem loci [3], quo Auctor ait: *unum litterarum familiarium genus sibi superesse post amaros casus orationum suarum*. Nempe Maximi dicto Panegyrico, gravem offensionem apud Theodosium suscepit Symmachus: cuius periculi, ut opinor, evadendi caussa, præter memoratam defensionem, civiles etiam et bellicas ipsius Theodosii laudes stili honore percurrit [4].

IV. Sed enim tam laudatum tam copiosum tam veterem oratorem, ut plerosque alios doctæ antiquitatis labores, cæca quædam necessitas abolaverat. Ferrea quippe tempora versata sunt in omni genere perdendi atque vastandi: in iisque barbari nescio qui Symmachum quoque nostrum non dubitarunt æternis tenebris exitioque mandare. In quo audaci immanique consilio proh quanti ingenii, eloquentiæ, venustatis naufragium factum est! At

Octo Orationum Symmachi deperditarum Partes deteguntur.

(1) Caussula citatos paulo ante horum Auctorum locos prolixiores in Editionibus. (2) Symm. Epist. Lib. II 31. (3) Lib. VIII. 69. (4) II. 18.

nunc demum hæc item inscitiæ sordibus depressa scripta emergunt, et Symmachi eloquentia interclusa respirat. Huius enim præstantis viri octo Orationum partes mihi in Ambrosiano palimpsesto oblatæ sunt, quarum quidem Orationum tres veluti *augustales* dicemus; priores enim duæ Valentiniani Senioris Augusti laudes complectuntur, tertia Gratiani Augusti. Quatuor pro privatis hominibus dictæ sunt, nempe pro ipso Oratoris Patre, pro Trygetio, pro Synesio, pro Severo. Una denique bis veluti et augustalibus interiecta est, nempe laudatio in Patres conscriptos.

Symmachiani ingenii singulare acumen.

v. Atque ego de genere Symmachianæ eloquentiæ cum cogito, non possum equidem non ingenio primas concedere. Habet enim iste Orator flagrantiam quamdam mentis singularem, eâque fit ut altius sæpissime assurgat, quam ut communis dicendi facultas ad id aspirare queat. Rem in panegyricis acutissime videt, ex qua laus exsculpi potest. In nullo certe eius ætatis scriptore clariora lumina ingenii deprehendes. Nam et similitudines ex sideribus et gigantibus atque ex ipsis Numinibus petit, cum eum scilicet mentis impetus procul quodammodo a terra abripit, atque in medias laudes suorum Principum transvehit. Et in Valentiniani quidem laudationibus veram amplamque materiam sibi subiecit Symmachus. At in Gratiani pueri laudatione non tam rebus ipsis quam verbis ac pæne confictis ornamentis animus

auditoris tenendus erat. Itaque Orator in omne genus veluti poeticæ amplificationis excurrit. Idcirco autem præcipue ingenio acuminique suo indulsit Symmachus, quia plane adulandum erat, id quod tum optime fit, quum nihil mediocre proferas. Præterea in Principum panegyricis non approbationes solum, sed coronæ commotiones clamores plausus excitare debebat; laudatio autem usitata et vulgaris admiratione digna videri non solet. Erit igitur regula Symmachus, ad quam eorum dirigantur orationes, qui ingeniose et sublimiter volunt dicere. Immo, quantum ego opinione auguror, nonnullis potissimum gentibus hic placebit Orator, quas acumen sententiosumque delectat: genus enim suus eloquentiæ plerumque est admirabile. Atque in Symmacho hæc fere ingenii forma elucet.

VI. At idem vitiis aliquot suorum temporum haud carere videtur. Id ego ultro concedo. Quin ipse, quod magis interest, Auctor rem et in primis sensit et in quadam Epistola (1) aperte his verbis confessus est. Vitia aliquot Symmachi.

SYMMACHUS NAUCELLIO.

Sumpsi pariter geminas litteras tuas, nestorea, ut ita dicam, manu scriptas, quarum sequi gravitatem laboro. Trahit enim nos usus temporis in argutias plausibilis sermonis. Quare æquius admitte linguam sæculi nostri, et deesse huic Epistolæ atticam sanitatem boni consule. Dignum

(1) Lib. III. 11.

est ut hæc ipsa apud te culpæ confessio prosit ad veniæ facilitatem. Quod si novitatis impatiens es, sume de foro arbitros, mihi an tibi stili venia poscenda sit. Crede, calculos plures merebor, non ex æquo et bono, sed quia plures vitiis communibus favent. Itaque, ut ipse nonnumquam prædicas, spectator veteris monetæ solus supersum: ceteros delinimenta aurium capiunt. Stet igitur inter nos ista pactio, ut me quidem iuvet vetustatis exemplar de autographo tuo sumere, te autem non pœniteat scriptorum meorum ferre novitatem. Quis reapse probet in altero Valentiniani panegyrico locum de fluminum deditione (1)? Quis in Gratiani laudibus comparationem duorum pontium Tiberis et Rheni satis gravem et oratoriam existimet (2)? Sunt pauca præterea nimia Symmachi acumina, quæ commendationem ingenii nonnumquam subvertunt. Dum enim admirationem undique consectatur; dum de omnibus suorum Principum gestis sublate et amplifice studet dicere; dum stilo scriptorio prope scrutatur subiectam materiam, ut ubi commendabile nihil est, ibi laudis causam quærat; frangitur interdum dicentis subtilitas, aut exaggerata altius præconia sponte corruunt. Quamquam aperta vitia raro admodum in Symmacho invenias. Namque is plerumque eo tantum progreditur, ubi sana eloquentia versari potest: ita tamen, ut si aliquantum excesseris, te in deterius prolapsum statim sentias. Itaque non

(1) P. 20-21 (2) P. 55-56

tam a nobis culpandus videtur Symmachus, quam diligenter cavendum, ne dum eius elaboratam ardentemque facundiam cupidius sectamur, in finitima vitia veniamus.

VII. Dixi de Symmachi ingenio eiusque usu plerumque optimo, interdum tamen, sed rarius, non probando. Nunc ut eiusdem elocutionem exornationemque commendem; mihi profecto ea videtur eiusmodi, ut novus Orator plane latinam eloquentiam locupletet. Numquam Symmachus incultam orationem vulgari sermone effert: pure, emendate, latine loquitur. Etsi enim nec fusum nec redundans adhibet genus, immo enim frequentiores moræ respirationesque delectant; tamen oratorio prorsus apparatu seu exornat Symmachus, atque ad artis regulas tum verborum structuram, tum sententiarum nexum constanter exigit, et omnino rationes omnes excolendæ orationis persequitur. Exemplis etiam ab historia romana græcaque desumptis argumentum illuminat, idque adeo perite et copiose facit, ut nihil illi non lectum, nihil non intellectum existimes. Est item a philosophia, a iure civili, a re politica, ab arte bellica, a lectione oratorum atque poetarum, ab omnigena litteratura paratissimus. Quin et fabulas aliquoties a mythicis mutuatur, quod minus videbitur insolens, si reputabimus, ipsum Ciceronem in orationibus ad eiusmodi oblectationes non semel divertere. Denique delectandi amplificandive gratia a proposito quoque interdum

Symmachi stilus floridus plerumque et grandis

egreditur. Pæne autem incredibile est quam tropis creber sit et distinctus Symmachus: exclamationem, apostrophem, contrapositum, prosopopeiam aptissime usurpat. Sed in eo nobilium sententiarum ornamenta maiora sunt: ut de Symmacho illud iure pronunciem, *quam multa! quam paucis!* Tam acutæ scilicet sunt eius sententiæ, tam densæ, tam graves, et vel inventione primæ, vel genere ipso singulares. In augustalibus igitur orationibus eloquentiâ utitur Symmachus panegyreos et pompæ et insigni quodam ornatu quasi gemmarum. Quod se studiose et data opera facere ipse Symmachus testis est in quadam Epistola (1), in qua quum dixisset: *ut Domini nostri Gratiani fortissima simul ac felicissima manu nutantia reip. pondera fulciantur;* hæc addit: *Videor ne tibi πανηγυρικότερον locutus? sic se habet ratio, ut res maximæ magnos hiatus oris requirant.* Ceterum in aliis argumentis ita ingenio exsultantiæque dicendi moderatur Symmachus, ut rerum et personarum dignitates ferunt. Cum enim leviorum negotiorum oratiunculas scribit, se ipse consulto ad humilem quemdam et minutum stilum demittit. Ex quo facile conicias, siquando audacius Symmachianæ eloquentiæ flamma erumpit, id neque vitiosa licentia, neque insano fervore fieri: quandoquidem non imprudenter utitur Symmachus hoc genere sublimi et ornato, neque in omnibus causis.

(1) Lib. iii. 47.

Symmachi magistratus et ætas.

VIII. Tam eximia dicendi facultate præditus Symmachus, publicorum munerum luce carere non potuit. Generosa familia Romæ ortus (1), in qua splendidissimæ dignitates sæpe floruerunt (2), maximum tamen ipse stirpis suæ decus fuit, atque innumeris honoribus saturatus est. Nam et quæstor fuit (3), et prætor (4), et Lucaniæ Bruttiorumque corrector (5): tum Africam pro consule rexit (6), qua in provincia statuas quoque virtutis ergo promeruit (7). Æternæ urbis præfecturam quinto eidem et iampridem a desideriis honorum remoto Valentinianus Iunior sponte detulit (8). Ordinarium quin etiam consulatum anno post Ch. N. cccxci. cum Tatiano gessit (9). Comes præterea ordinis tertii in antiqua inscriptione nuncupatur (10): et amplissimis legationibus ex senatus decreto ad Imperatores functus est (11). Denique et ethnicorum Deorum, erga quos superstitione incredibili semper flagravit (12), pontificem maiorem egit (13): et romani senatus sine controversia princeps diu habitus est (14). Ita autem

(1) Symmach. Epist. II. 50 IV. 9 V 94. et 95 (2) IV 60. (Vide et Inscriptionem Petri Oratoris positam apud Prudentium Arevali Tom. 1. p. 831) (3) IX. 119 (4) VIII 14 (5) Cod Theod Lib VIII. Tit. 5. Leg 25 (6) Idem Cod. Lib XII Tit. 1 Leg. 73 et Inscriptio apud Arevalum superius in hac Præfat. Cap 1 laudata, quæ et ceteras Symmachi dignitates complectitur. (7) Symmach. Epist. Lib IX. 115. (8) X. 22 (9) IX 130. et Fasti. (10) Inscript. cit apud Arevalum (11) Symmach. Epist IV 9 V 94 (12) Vide Prudentium in *Symmach* Lib. I. v 626 etc (13) Symmach. Epist I 47 et Inscript. apud Arevalum. (14) Nicephorus Callistus Hist. XII 22, Socrates Hist. V. 14. Symmach. Epist. IV 18.

diu vixit, ut plurium imperatorum ætatibus implicitus sit, diu etiam multumque in causis versatus. Et postremis quidem Constantii imperantis annis egregia ad eloquentiam indoles in adolescente Symmacho iam virescebat. Lucius enim Avianius Symmachus pater Antiochiam circa id tempus legatus ad Constantium profectus (1), multa de filii præclara expectatione cum Libanio est collocutus (2). Ab initio autem Valentiniani Senioris imperio adusque Arcadium Honoriumque Augustos cum ingenii semper laude forum curiamque frequentavit. Anno certe post Ch. N. CCCIC. adhuc vivebat Symmachus, quoniam Epistola Libri quinti decimâ gratulatur Theodoro adeptum consulatum, quem hic eo anno gessit. Symmachum non excessisse Christi annum CCCCIV. censebat Iacobus Gothofredus in eius vita (3). Sed enim hoc eodem anno concinnatum esse poema adversus Symmachum a Prudentio proximoque anno editum existimat magnus Arevalus in Prudentianis (4). Quum autem adversus viventem Symmachum Prudentius scripserit, sequitur ut Symmachi vita paulo ultra Gothofredi sententiam extendenda esse videatur. Immo quum superius diximus, Symmachum plane adolescentem fuisse extremis Constantii temporibus, id est circa annum CCCLX.; ipse autem Symmachus in octava

(1) Ammianus Marcellinus XXI. 12. (2) Libanius Epist. 923. (3) In fine (4) N° 54

decima Epistola Libri quarti se in senium vergere narret: *Tantum abest, ut hæc annis in senium vergentibus velim, Candidior postquam tondenti barba cadebat*; superest ut non immerito auspicemur, Oratorem nostrum adusque Christi annum circiter CCCCX. vitam fortassis produxisse.

IX Age vero palimpsestus, ex quo novum Oratorem expressimus qui fuerit, quantæque vetustatis iudicandus sit, specimen eusum docebit. Ea nimirum scriptura medio sæculo sexto serior esse non potest: præsertim quum subsit Chalcedonensi Concilio, quod non semel affirmavi (1) sæculo VII. aut VIII. in nostro Codice fuisse exaratum. Habemus igitur Symmachi Orationes, et quidem e membranis vix uno fere sæculo post obitum Oratoris scriptis. Denique, præter octo Orationes, quibus Symmachi nomen diserte inscriptum est, aliud etiam Fragmentum laudationis cuiusdam, ut videtur, ex unico folio alius Codicis æque ferme antiqui proferimus: de quo Scripto quidquid nobis visum est, in Monito ei præposito breviter docuimus.

De Symmachiani palimpsesti ætate. Item de Fragmento anonymo

X. En itaque pæne extremum in Symmacho romanæ eloquentiæ spiritum, quo demum extincto, studia hæc in barbariæ quamdam tætriorem noctem inciderunt. Quod siquis adhuc eloquentiæ laude aliqua deinceps floruit, is in primis ad Symmachiana exemplaria respexisse videtur. Testis luculentus Ennodius, qui Panegyricum,

Symmachus latinorum oratorum ætate prope ultima commendatur Mediolanensibus.

(1) Ad interpretem Ciceronis Dorert. præv Cap xiv. p. 30. Item ad Frontonem Comm. præv Part. ii. Cap xr p. 103.

quem Theoderico regi dixit, adornans, plagiarii prope ritu, Symmachi Laudes in Valentinianum Seniorem imitatus est: quod nunc primum ex nostra Symmachi Editione cognoscitur. Ceterum belle contingit, ut Mediolani prodeat in lucem Symmachus, ad quam urbem et eum non semel venitasse constat [1], et in eadem versatum[2]. Quin et eloquentiâ suâ Symmachum Mediolanensium aures demulsisse opinor, vel cum huc ad illustrem quemdam consulatum præsentia sua cohonestandum vocatus venit[3], vel certe cum missus a romano senatu ad Principis opus exorandum huc se iterum contulit [4]. Insigni præterea beneficio Mediolanenses olim affecit romanæ urbis præfectus Symmachus, cum Augustinum, clarissimum Africæ lumen, rhetoricæ artis magistrum ad illos misit [5]. Excipe igitur, nobilissima et doctissima urbs Mediolanum, excipe inquam debita cum admiratione Symmachum, quem etiam divus ille parens tuus Ambrosius, non secus ac Tullium Hortensius, maximum æmulum in eloquentiæ curriculo expertus est [6].

(1) Epist. Symmach. VII. 13. 14. 72. (2) IV. 49.
(3) IV. 31. Videtur autem is fuisse consulatus IV. Valentiniani Iunioris, qui incidit in annum CCCXC. (4) V. 95. (5) Augustin. Confess. Lib. V. 13.
(6) Vide ad Symmachi Relationem pro ara Victoriæ Responsionem utramque Ambrosii Valentiniano Iun. Aug. oblatam, et tertiam Eugenio item Augusto.

LAVDVM PRIORVM

IN VALENTINIANVM SENIOREM AVGVSTVM

ARGVMENTVM

Hac priore acephala Laudatione commemorat primum Symmachus Valentiniani pueritiam, qui in pluribus mundi plagis cum Gratiano parente apud exercitum versatus est. Tum eiusdem Valentiniani ad imperium evectionem celebrat, rursusque meminit Gratiani parentis et Gratiani etiam a Valentiniano geniti, qui admodum puer Augustus creatus est. Pergit deinde Orator ad laudandum Valentiniani liberalem animum, qui summum imperium cum Valente fratre statim communicavit cui quum Orientis regiones moderandas commisisset, ipse in Gallias ad continendas Germanorum irruptiones se recepit ibidemque sub pellibus, barbaro in agro, cæloque inclementi tuendi imperii causa diu versatus est. Interim rebelles in Oriente motus (duce nempe Procopio) exstitisse ait Orator, qui quum citius reprimi possent a coniunctis utriusque Imperatoris viribus, noluit tamen Valentinianus, rebus Germaniæ nondum compositis, in Orientem signa transferre. Adlocutiones etiam innuuntur, quibus exercitum suum Valentinianus ad bellum potius Germanicum quam civile persequendum hortatus est. Tum et ipse Valens breviter commendatur, qui parta de perduellibus victoria non est crudeliter usus. Laudatur denique civilis administratio Valentiniani, qui fugato ambitu dignitates virtuti tribuendas curabat, ac mira concordia togatos magistratus cum sagatis ordinibus implicuerat.

Plane autem mihi persuadeo hanc priorem Laudationem dictam esse a Symmacho in primo lustro imperialium Valentiniani annorum. Nam lustrum quidem peractum memorat infra Orator. Id autem contigit anno post Ch. N. CCCLXVIII. in secundo Valentiniani consulatu. Iam Laudationem alteram (quam mox addemus) recitavit Symmachus in Valentiniani consulatu tertio (ut ex ea lecta patet) id est anno Ch. CCCLXX., sequitur ergo ut priorem recitaverit anno vel CCCLXVIII. vel CCCLXIX. Sed illud probabilius propter quinquennalium celebritatem et ipsum Augusti secundum consulatum. Accedit, quod apud Græcos Themistius in quinquennalibus Valentis, anno nempe eodem CCCLXVIII., recitavit Marcianopoli eam Orationem quæ in Editione Harduiniana octavum locum obtinet. Eadem igitur de causa eodemque anno apud Latinos Symmachum in castris Gallicis recitasse hanc Laudationem coram Valentiniano censeo. Erat autem eo anno plane Iuvenis Symmachus, quod constat ex dictis in Præfatione, et ex Ausonio (in Epistolis Symmachianis Lib. I. 32.) qui ait Symmachum secutum esse tyronem castra et quidem, ut docet Laudatio altera, Valentiniani. Quare et Oratio iuvenili vigore exsultat et floret.

XVI

·Q· AVRELII SVMMACHI (1) ·V·C·

LAVDES

IN VALENTINIANVM SENIOREM AVGVSTVM I· (2).

....I. ITEM totius orbis estis indegenæ (*a*); alibi fructum lucis, alibi usum laboris indepti. An non ipsam quoque Africam iure patriam tuam dixerim, quæ te prima in contubernio parentis edocuit (3) qualis (*b*) princeps esse deberes (*c*)? Nec umquam te existimes aliis militasse futurus Augustus. Sibi

(*a*) Ita Cod. *Indegenæ*. Est autem singularis scriptura omnis Codicis, et mira litterarum praesertim vocalium inter se commutatio. Ea nobis palaeographice nunc retinenda in textu, nunc ad normam restituenda videbatur. (*b*) Cod. *qualis* (*c*) Cod. *deberis*

(1) In Codice scribitur saepe *Summaci*, raro *Summachi*. Nos tamen emendatiorem lectionem eligimus. Numquam vero scribitur in Codice *Symmachi*.

(2) Ita in Codice apponitur nota numeralis non vocabulo *Laudes*, sed huic loco; et tamen ad illud vocabulum nota pertinet, nempe *Laudes priores*. Illud etiam moneo, capita scilicet Orationis carere quidem in Codice nota numerali, sed tamen relicto ampliora spatia satis indicari.

(3) Gratianus Valentiniani pater post dignitatem Protectoris atque Tribuni (ut ait Ammianus Marcellinus lib. xxx. cap. 7.) Comes praefuit rei castrensi per Africam. Iam Valentinianum pluribus versatum in bellis ante initum imperium narrat Zosimus Hist. III. sub finem. Meruisse in Gallia sub Constantio et Ioviano testis est item Ammianus XVI. 11. XXV. 10. Contra Persas autem ab eodem Constantio missum ait Philostorgius VII. 7.

quæsivit quidquid ante defendit, servavit (a) teneræ ætas quod regeret matura felicitas. Ibi primum tolerans solis et pulveris esse didicisti (b), cuius dudum cunabula Illyriæ nives texerant (1), qui cæsam glaciem paulo ante potueras. Ita veluti ad alia elementa translatus arentis Libyæ (c) sitim patientia (d) temperabas. Prosus (e) quasi ad (f) ipsius mundi gubernacula destinatus, mutando varias cæli plagas usum tibi omnium cardinum vindicasti. Merito non potest hodie obesse provinciis tam longa absentia tua, quas tuetur prima notitia (g). Similior (h) Princeps est Deo pariter universa cernenti, qui cunctas partes novit imperii.

II. » Si litteras, inquit Tullius (2), græcas Athe» nis non Lilybei (i), latinas Romæ non in Sicilia » didicisses », videlicet ex locorum ingeniis adprobans ea nescire Cæcilium, quæ cum dicit ubi innata non erant adsecutum. Sola est enim disciplinarum magistra natura regionum. Tibi ardores Getuliæ æstivam consuetudinem, tibi Illyriæ pruinæ brumalis horroris (k) tolerantiam tradiderunt: genitus in frigoribus educatus in solibus, ante fortunæ munere totius mundi exempla sumpsisti. Quare seu in Æthiopas atque Indos, contra externum militem sole calore munitos, felicia signa contuleris, frustra ad æstuantes recessus ac torrida astra confugient. Cito enim terrarum talium dominus eris, qui vim

(a) Cod. servabit, 5 prov. (b) Cod. dedicisti (c) Cod. Lybiæ. (d) Cod. patientiam. (e) Cod. Prosus, tum factum puto antiqua orthographia pro prorsus. (f) Cod. ab. (g) Cod. nota. (h) Cod. videtur habere similior aut simulator. (i) Ita Cod. Lilybei. (k) Cod. errorus.

(1) Valentinianus natus creditur apud Cibalas, quod dicunt Pannoniæ oppidum Ammianus XXX. 7. aliique, sed a Symmacho tribui videtur Illyrim.

(2) Divin. in Verr. XII.

siderum nec timebis. Seu in Scythia regna frigentia Tanaimque glacialem fines Ponticos proferre censueris, ibi quoque naturam patriæ recognoscens, fugaces incolas per dorsa fluminum consequeris. Vicisti experientiam singulorum qui habes omnium. Privatæ hoc industriæ tuæ debeo quo die dignum reddidit principatum. Cum tantum munus acceperis et nihil tibi possit adici, tantum meriti pertulisti, ut nullum præmium tibi debeat imputari.

III. Meruisti quondam, inclute Gratiane (1), meruisti et de te sacra germina pullulerent, ut esses seminarium principatus, ut fieres (a) vena regalis. Erudisti liberos, parentes omnium mox futuros: in quos tantum frugis bonæ institutio privata congessit, ut fortuna hodie clarior nil requirat. Hinc factum est, quod primævum Nepotem (2) castrensia decreta legerunt. Cum familiæ vestræ natura promitteret, ut cautela patris in puero nil timeret, cur tarderet ætas quem tot exempla generis adserebant (3)? Præiudicata bona in examen vocare *non interest* . . . . incredibili providentia utrumque

(a) Cod. *fieris*, ut paulo ante *deberis*.

(1) Gratianus Senior, etsi ignobili stirpe ortus, singulari tamen corporis robore et militaribus gestis eum sibi ad magnos honores munivit: eiusque existimatio plurimum valuit ad Valentinianum filium, qui deinde fuit Augustus, apud Principes et exercitus commendandum. Am. xxx. 7.

(2) Gratianum Iuniorem Valentiniani primogenitum ex Valeria Severa coniuge, quem pater octennem renunciavit Augustum in castris apud Ambianos.

(3) Nempe avi et patris

complexus, ne aut in uno spes staret imperii, aut in duobus esset causa certandi (1).

IV. Huc accedit quod cum duo sint in imperio gradus (2), illico in Germanum et pariter contulisti, quod noveras bis posse præstari. Adeo ne gratiam quidem captas, ut a perfectis beneficiis semper incipies. Exigui animi vices munerum partiantur, tua liberalitas desideriis nihil reliquit: maximeque in Imperatorem faciendo magnitudinem regiæ largitatis minui credidisti (a), si cum insperata concederes, adhuc speranda differres (b). Ergo Augustum pari iure confirmas. Curasti ne umquam tibi suspectus esset, cui non reliquisti quod ultra optare deberet.

V. Hinc plerique principum, quos secundos creaverunt, quasi æmulos mox timebant. Urget enim potissimum expectatio proximorum: semperque similis invidenti est, cui superest quod requirat. Nec istud nimium gratiosa sat populari festinatione fecisti. Iamdudam cuncta expertus in Fratre quæ diu explorantur in Cæsarem. Dubitaretur de iudicio tuo, nisi ab inmodicis inchoasses. Statim perspeximus qualem Principem legeres, postquam cognovimus quod nihil tibi quasi sollicitus reservares.

VI. Siqua inter cognatas Cælitum potestates huiusmodi esset æquatio, paribus cum sole luminibus

---

(a) Ita Cod. *crededisti*. (b) Cod. *differe*

---

(1) Cum Valentinianus adigeretur ab exercitu ad socium imperii deligendum, deliberavit num extraneum an Fratrem Valentem sibi iungeret (Am. XXVI. 2. et 4.). Fratrem autem prœoptavit: sic enim nec in uno spes staret imperii, nec in duobus esset causa certandi.

(2) Nempe Cæsaris et Augusti.

globus sororis (*a*) arderet: nec radiis fratris obnoxia precarium (*b*) raperet luna fulgorem. Iisdem curriculis utrumque sidus emergeret, pari exortu diem germana renovaret, per easdem cœli lineas laberetur: nec menstruo pigra discursu aut in senescendo (*c*) varias mutaret effigies (*d*), aut in renascendo parvas pateretur ætates. Esse formam beneficii tui astra nesciunt æmulari: illis nihil est in mundana luce consimile, vobis totum est in orbe commune.

VII. Nondum adulta rerum a te gestarum profano monumenta. Iam cedo primitus faciam quod usuvenire nobis in prolixo itinere solet, ubi qui ad destinata (*e*) properant non omnes obvios consalutant. Ergo in duas curas dividis orbis excubias: invictum Fratrem reliquens Orienti, ipse supra inpacati Rheni semibarbaras ripas raptim vexilla (*f*) constituens, et provincias luxu superiorum deditas veteris ignaviæ pudore defendens, Princeps creatus ad difficilem militiam revertisti. Statim itinere, statim prœlia (1): et primus in aciem purpuratus, et regalis aula sub pellibus, somnus sub cælo, potus e flavio, tribunal in campo. Hæc imperio quidem nova, sed tibi cognita. Docuisti magis fortunam regiam quid virum facere conveniret, quam didicisti ab ea quid imperatores ante fecissent.

(*a*) Cod. *sororis*. (*b*) Cod. *precarium*. Et quidem *precor* cum derivatis constanter scriptum vidi cum diphthongo in antiquissimis mss. (*c*) Cod. hic *renascendo* et mox *senescendo*, quos mihi invertendo vices esse. (*d*) Cod. *effigies*. (*e*) Cod. *destinata*. (*f*) Cod. *vexilla*, et inferius *ecmilia*.

(1) Valentiniano nuper ad imperium evecto, Alamanni bellum Galliis Romanorum provinciis intulerunt, quod sui legati vilibus donis affecti fuissent, et ab Ursacio officiorum magistro superbius appellati: Am. xxvi. 5.

VIII. An exiguum virtutis et patientiæ tuæ specimen arbitraris, quod rerum summa fastigia et romani numinis apicem consecutus inter tot provincias partim situ amœnas, partim pace iucundas, aut urbium maiestate mirabilis, aut populorum copiis redundantes, sedem quodammodo in ea parte posuisti qua totius reipublicæ ruina vergebat (1)? Tales sibi terras eligunt qui ut subveniant eliguntur. Nondum degustatis imperii bonis, solas difficultates de honore sortiris. Tandiu non tenerent Galliæ, si placerent.

IX Iactet se Punicis Africanus exuviis, sed diu in Sicilia palliatus erravit (2). Mithridaticis (a) spoliis Lucullus exultet, sed diu in Pontico luxu pæne victor languit (3). Orientis tropea (b) ostentet Antonius, sed inter Ægyptias tædas regiu amore diffluxit insana (4). Illi triumfalis (c) viri, delicatis (d) negotiis frequentibus occupati, amœna litorum terrarumque opima sectantes. Vis petam proximæ ætatis exempla? Ecce Baias sibi Augustus a continuo mari

(a) Cod. *Mithridatica* (b) Ita Cod. sine aspiratione *tropea*. (c) Ita Cod. *triumfalis* ut mox *triumfum*. (d) Cod. *dilicatis*

(1) Symmachus imitatur Ciceronem, qui eadem de C. Iulio Cæsare in Gallias degente ait *Orat. de Prov. cons.* XII.

(2) P. Scipio qui cognomina Africani maioris insignitus fuit, quum exercitum in Africam traiciendum diutius in Sicilia instruere videretur, diffamatus Romæ est, tamquam is eum militibus luxuriaretur. « Ipsius » (inquit Livius XXIX 19.) imperatoris non romanus modo sed ne » militaris quidem cultus iactabatur: cum pallio crepidisque inambu» lare in gymnasio *etc.* »

(3) Lucullum item accusatum a tribunis quod Mithridaticum bellum diutius iusto protraheret, eiusque imperium publica auctoritate sublatum narrat Appianus *Bell. Mithr.* Cap. 90

(4) Apud Cleopatram.

vindicat, et molibus Lucrinis sumptus laborat imperii (1). Tiberius in deversoriis insularum (2) natans et navigans adoratur Pius etia Caietana persequitur (3). In Lycio (a) et Academia remissior Marcus auditur (4). Tibi nullæ sunt feriæ prœliorum: maximeque hoc in Galliis delegisti, quod hic non licet otiari. Tibi nulla necessitas remittit indutias Lustrum imperialium condis annorum (5) ubi cœlo et terris horror æqualis est, sub crassa nube, iugi frigore, feraci hoste, latissima vastitate. Quietem tibi negas, quam ceteris præstas. Inter tot milia laurearum nondum digrederis ad triumfum: et cum sis maior Augustis delegisti tibi provinciam de qua Cæsares querebantur.

X. Et tu quidem bellico intentus apari dudum ferocia Alamanniæ terga vertebas. Sed parte alia fraterni imperii liberam pacem rebellis Exul irruperat (6) Quod cum ad te primum pernices nuntii et

(a) Ita Cod pro Lyceo habet Lycio, uti Gellius XX. 5

(1) Augustus (inquit Svetonius Cap. 16) « portum Iulium apud » Baias, immisso in Lucrinum et Avernum lacum mari, effecit »

(2) Nempe Capreis

(3) Pii rusticationes memorat non semel Capitolinus in eius vita Quin et inter eius opera Caietæ portum recenset p. 28 D Edit Paris 1603.

(4) Singulare M Aurelii philosophandi studium notius est, quam ut documentis indigeat.

(5) De primo lustro seu quinquennalibus Valentiniani totale Argumentum.

(6) Procopius Cilix, Iuliani imperatoris propinquus, post huius fata primum a Ioviano copiam impetravit ad suos lares secedendi. Mox a Valentiniano et Valente imperatoribus exagitatus, usque in Tauricam Chersonesum exul profugit (Zosim IV) Tum et di fide incolarum eius loci addubitans, Constantinopolim clam venit, ubi rebellione conflata imperatorem se dixit anno Ch CCCLXV. Sed anno sequenti a Valente oppressus pœnas sceleris luit.

fideles litteræ pertulerunt, quis non congruum iudicavit ut a cæde barbarica in facinus civile arma torqueres?

XI. At tu reip. plus timebas: et inter duas causas hinc intestinam (a) inde finitimam, malebas potentia tua interim frui æmulum, quam longa inpunitate vicinum. Nec ita turpe duxisti plures tecum esse principes, quam terras imperii breviores. Frustra tunc tibi perduellis motus optavit Alamannia, cui tantum miseriæ invexit conflictus tuus, quantum prœlium debebatur ambobus. Probasti animum constantissimi ducis (b) minus tibi consulendo quam ceteris. Tutior apud te fuit tuus, quam noster inimicus (c). Non uno igitur beneficio Gallias obligasti quibus pariter a te utrumque delatum est, et sui periculi cura et tui neglegentia (1).

XII. Quid ipsas contiones tuas et humanis sensibus celsiora retexam colloquia? Huc, inquis (d), fidissimi commilitones adversum truces populos et Rheni feroces indigenas vexilla conferte: hic communis hostis (e) est, ille privatus: prima victoriæ publicæ, secunda vindictæ meæ causa est (2): alia bella patitur nostra dignitas, hoc vestra possessio. Quid plura? contra te suadendo vicisti: tantumque valuit auctoritas tua, ut dissimularetur iniuria. Putasses

(a) Cod. hi [illegible] (b) Cod. ducus (c) Cod. inimicus vetere item orthographia (d) Cod. inquid. (e) Cod. hostes

(1) Galliæ nobiles urbes legationibus missis Valentinianum, quominus in Orientem adversus Procopium pergeret, exoraverant: quod ni fecisset, Gallia Germanorum incursibus patuisset. Am. xxvi 5.

(2) Valentinianus (inquit Ammianus loc. cit.) » replicabat aliquoties, hostem suum fratrisque solius esse Procopium, Alamannos vero » totius orbis romani: statuitque nusquam interim extra confinia moveri » Gallorum ».

præceptam tuum parvi babitum, siquis te vindicasset invitum Quisquam ne neglectam sui pustulet, et devotionem putat si se nemo defendat? En animus maiur imperio, sub quo maiestas neglegitur (a), et eruptio vindicetur.

XIII. Quid quod vis ista naturæ est, ut ea sint unicuique ad sensum doloris prima quæ propria? nec quisquam, se ipso iudice, iupune lædatur? Tu in casibus tuis clemens, severus in publicis, turpe existimas Principi mutua odii habere privati. Merito ergo a nobis amplius amaris, quia pro te minus irasceris. Nescis uti regia manu contra domesticas simultates. Si erubescis tuas iniurias ultum ire, audi, Imperator, quod te uceat: nostri inimici sunt qui rebellant.

XIV. Sed illius Latronis iustus occasus venerandi Fratris tui laudibus cum ceteris Orientis udoreis reservetur. Unum tamen hoc prælibasse sufficiet: cum diu anceps bellum fuerit, sic victoriæ moderatus est, quasi contra se nemo pugnarit (1).

XV. O mira inter vos similitudo pietatis! Tu nescis civile certamen adripere, ille non potest vindicare. Quamquam illa dissimulatio tua non caret honore Germani: satis idoneus tibi ad vincendum visus est, cui auxilium non tulisti: in magna fiducia minor cura est. Merito illi captivus Rebellis

(a) Cod. neglegens.

(1) Valentem clementer victoria usum aiunt oratores Symmachus, et Themistius Orat. vii. nec non Libanius in vita propria Edit. Morell T. 2. Orat. I. p. 55–56. Sed contradicunt aperte Historici Ammianus xxvi. 9–10. Zosimus c.

in deditionem datus est, merito Usurpator tanti nominis oblatus ad pœnam (1). Consilio quippe tui numinis (a) factum est, ut imperio iudicaretur indignissimos, qui ne huc quidem meruit, ut ei videreris infensus.

XVI. Inter has belli artes externosque procinctus, et semper de hostibus novis novas (b) laureas, civilium rerum nulla cessatio (2). Possum dicere fugato ambitu virtuti redditas dignitates: nec iam ad honorum infulas opibus viam patere, sed moribus (3). Castrorum curiæque parem nunc esse fortunam, cum videas prætorianas cohortes parere nobilibus, et ante emeritos (c) duces urbana insignia gestare lictores. Togas paludamentis sæpe mutamus, armatis trabeas frequenter induimus *humeris* . . . .
. . . .

Reliqua desiderantur.

(a) Cod. *nominis* (b) Cod. *novas bis*· quod vel frustra geminatum fuit, vel certe corruptum (c) Cod. *emeritus*.

(1) Procopius a suis proditus et Valenti oblatus capite truncatus est. Am. loc. cit.

(2) Videtur Symmachus perorare: sic enim fere concludit et alteram Laudationem

(3) Ab Ammiano xxx. 9. dicitur Valentinianus scrupulosus in deferendis potestatibus celsis: nec, imperante eo, provinciam a nummulario rectam, aut administrationem venumdatam.

LAVDVM POSTERIORVM
IN VALENTINIANVM
SENIOREM AVGVSTVM

ARGVMENTVM

CELEBRAT Orator in primis tertii consulatus honorem a Valentiniano Augusto initum. Pergit deinde ad bellica eiusdem Augusti gesta, cuius auspicio Rhenum multis munimentis coronatum et navali ponte iunctum, Nigrum a castris romanis submotum, portumque fluviatilem effectum ait: barbaros vero populos alios prœlus fusos, alios pace et fœderibus conciliatos. Denique etiam eloquentiam foro redditam ab Augusto gratulatur: tum quod Gratianum puerum imperii socium sibi Valentinianus adsciverit, id ab Oratore ingeniose et luculenter ornatur.

·Q· AVRELII SVMMACHI ·V·C·

LAVDES

IN VALENTINIANVM SENIOREM AVGVSTVM II·

. . . I solvitur pro labore. Fastidium te forsitan caperet (a) iterati praemii et saepe repetendi, nisi nobis consuleres ne videamur ingrati. Honor tibi summus in viribus est, honor plenus in moribus (1). Tuas vero secures non lictorum umeri (b) sed cervices gentium ferunt. Reges decreta custodiunt. Castella pro fascibus eriguntur. Tu inter obsides victoris iure disceptans: nam iubens ire quos reddis, et redire quos suscipis. Ambiat licet sacros umeros gemmarum cohaerentium velamen opulentum (c), et trabeam consularem discolora serta praetexant, ille tamen ornatus insignior est quem Rhenus meruit, quem limes accepit (2). Beneficia tua devotione mulcere reipublicae (3). Quae summis annus sunt, quae condis aeterna.

(a) Codex temperet. (b) Ita Cod. [illegible] in Erasione. (c) Cod. [illegible] opulentum.

(1) Gloriosum Valentiniani moribus dat testimonium Ammianus XXX 9. his verbis: « Omni pudicitiae cultu domi castus et foris, nulla » contagii conscientiae violatus obscenae, nihil incestum: hancque ob » causam tamquam retinaculis petulantiam frenabat aulae regalis ». Eumdem ibidem dicit corpore lacertoso et valido.

(2) Valentinianus dicitur ab Ammiano loc. cit. oppidorum et limitum conditor tempestivus. Tum XXIX. 6. studio muniendorum limitum flagrans.

(3) Nempe sententia videtur: *Reipublicae est tua beneficia devotione mulcere.*

II. Nolumus, invicte Moderator, tantis negotiis parem non esse mercedem. Idem tibi præmium plerumque decernitur, cum a te diversa præstentur. Si non congruit meritis quod solutum est, honor vincitur non voluntas. Nam quid tibi adicit consulatus (*a*), cum felices (*b*) annos imperii tui de ætatibus novarum urbium calculemus (1)? Aliorum tempora fastis numerata sunt, vestra victoriis. Hac unum tamen rite curavimus, ut in oppidis nuper erectis primum discerent consulem conditorem.

III. Inaugurentur (c) inclutis triumfalia castra nominibus (2). Fuit evidens causa, qua fasces sumere tertio cogereris: etenim ne magistratus romanos proxime adiuncta terra respuerat, ab eo sumptum est principium, qui timetur (3). Nihil ante prioribus (*d*) gestis, Auguste, decerpimus. Si recentia sola repetamus, stupeo. Non minus illa sunt quæ comperi, sed hæc magis diligo quæ probavi. Adque (*e*) utinam modicum ingenii mei saltem nota commendem (*f*)! Adempta mihi est honesta defensio: quæ ipse non videram, venia maiore laudabam. Quisquis arcana naturæ scrutari postulat, te sequatur. Non fluminum

(*a*) Cod consolatus (*b*) Cod. *filices* (*c*) Ita Cod. cum *n* pro *u*. (*d*) Ita Cod *ante prioribus*. (*e*) Ita Cod. *adque* (*f*) Ita prorsus se habet locus in Codice

(1) Turres seu castella in limite imperii quotannis condi iubet Valentinianus lege 13. tit. 1. lib. xv. Cod. Theod.

(2) Facioni fortasse ad hunc locum se quæ dixi Interpres e me editus ad Orationem Tullii *pro Scauro* (Editionis meæ p. 6.) de more apud Antiquos etiam ex nominibus, præsertim belli tempore, auspicia sumendi. Videlicet utriusque Augusti Valentiniani et Valentis nomine commoda omina ad omen.

(3) Ammianus xxx. 8. ait: » Idem Valentinianus merito timebatur, » quod et exercitus auxit valido supplemento, et utrobique Rhenum » celsioribus castris munivit atque castellis ».

mentibus, non obiecta montium, non itinerum errore tardabitur. Omnia adversum barbaros patent, quæ sunt munita pro nobis. Scit bicornis iste vicinus succumbendum (a) esse rostratis, ne ei necesse sit viam præbere vestigiis. Cui possibile est fluenta contegere (b), ludus est navigare. Nec arduis locorum obicibus impedimur. Testis est hæc ipsa ripa barbariæ, cui altitudo nomen imposuit (1), imis summa cessisse, ascendentem fugere nuper exercitum, qui occurrere per plana potuerunt. Et tu quidem bello vincere maluisses, sed gloriosius factum est, ut ferax natum videret Alamannia . . . .

IV. Nec op . . . civitatibus obsidentur. Verum est quod sæpe n . . . credidi otium locis . . . haberi . . . qualem te, inhospita regio, nuper invenimus. Ignarus vetustatis arb(ores) . . regeis (c) domibus teneretis herb. . . . . indecoram probes . . . . tibi exprobro quod victa es tum . . . ciis . . ntus pingeris felicior Principi meo . . unt quam repetunt . . hæc quæ . . . er adiunxit, conferantur int . . . patet illuc . . . ncet hæc defensa quæ capta sunt. Audite quæ vera ads . . . gesta nescitis sponte . . ienda et noves conser . . . nis ad . . . credo . . . quæ . . . graviora. Superat omnem fidem (prope)modum qui contra huiusmodi præstat officium. O pulchra admodum pompa fortunæ! Servitus misera quadam . . . ruebat Prospexerant forte finitimi, ne quod sibi

(a) Ita Cod. cum a prom. (b) Cod. contengere (c) Ita Cod. pro regiis vel reges

(1) Altaripa oppidum Nemetum et præsidium ad Rhenum prope Nigri (seu Nicri) confluentem. Hoc in oppido, anno certo ante hunc panegyricum recitatum, versabatur Valentinianus: ex eo enim emisit legem 4. tit. 31. lib. xi. Cod. Theod., cui legi ita subscriptum *Dat. xiii. Kal. Iul. Altaripa, Valentiniano Nobili Puero et Victore Conss.*

relinqueretur, instaurare (a) victor optaret. Urebant consciam latrocinii nationem quondam romanæ coloniæ antiqua vestigia, et tituli sceleris proditores. Obsequio reddidit quod norat gladiis vindicandam. Quæri . . . animus victoris apparuit receptæ urbis reliquias transferentis. Ostendit enim se potuisse reperere quæ licebat evehere. Familiare est magnis animis repudiare compendia. Iacente positam civitatem proberat amissio (1). Ex . . . eam solvimus . . . eram conderemus antiquatas urb . . . runt . . . rpita nam . . . sare . . . neglegenter facta cor . . . condicionem venit ad . . . re mittere fateretur se nostra tenuisse.

V. C(nac)m Gotysiorum (quam vincis) glæbis . . . vena opalentas in(pert)it . . . in ve . . cet exempli . . norum arma popalo ter . . . ta est. Nec utiasae ospites (b) . . . us ambitum definitum aut . . . (extre)mitas conpulit breve spatium postulari; sed quo magis fieret turre commercium. Didna circumcisi tergoris ensit dedecus emptionis, tibi succumbunt regna, non veneunt. Nec urbium tuarum fata trutinata sunt. Sic omnia ingrederis, quasi ad propria revertaris. Non ferro pellimur, non auro, aut ære fraudamur. Idem metus avaritiam coercet hostis, qui conpescit audaciam. Sublata fiducia certaminis nullus locus est pactionis. Æstimet tibi terras (suas) barbarus, si audet obsistere. *Magnum* a te munus sumit Alamannia, *quod* nonnulla interim relinquis intacta.

(a) Cod. *instaurare*. (b) In Cod. sine adspiratione

(1) Confer Ammianum xxviii. 2. Fortasse enim locum Symmachus memoratum, cuius costructionem trans Rhenum a Valentiniano imperatum, barbari, caesis romanis militibus, impediverunt.

VI. Invideant novis mœnibus ceteræ civitates, quas manus designavere privatæ: siquæ sunt cognitione (a) principalis, livore æmulo mordeantur. Habent conditores inclutos, numquid artifices ipsos? Interfui (1), Auguste venerabilis, cum ponere armis fundamenta describeres et felicem dexteram fabrilibus (laboribus) occupares. Hinc ego oppidis tuis perennem promitto fortunam. Quæ Deo proximus auspicatur, æterna sunt. Hactenus Syracusani Archimedis stetit gloria. docuit namque exitus nihil valuisse pro civibus commenta prudentiæ (2). Qui nequivit clausa protegere, quando potuisset aperta munire? Peritius urbes construunt qui tuentur. Sed quid (b) prius mirer, ignoro. Ceteris (c) ob usu (d) fabricationis te solum scisse quid conderes? An sub te uno magistro omnis ilico qui adessent institutos? Nullus inde abiit in ... prudens præterea quod aliis ... curantibus ... hic ent imbrium ingentum tædio pertulisti. Quanto tibi (lubet) ... semper otio vindicate solos opi .. bus vexillis eduxit exercitum et ore ... Dedalus (e) grassatorem Cecropiæ (3) nobili (cavea) inclusit. Quid expectavit Alemannia ... m totus exercitus et mancipare no ... et claudere?

(a) Ita Cod. cognitionis. (b) Cod. quit. (c) Ita Cod. ceteris, nisi mavis ceteros. (d) Nisi mavis legere alium. (e) Ita Cod. sine diphthongo

(1) Symmachum secutum esse contra tyrannum dizimus in Argumento prioris Laudationis. Hic autem ipse ait se interfuisse, quum Valentinianus oppida, in limite ommium Rheni, construeret.

(2) De machinis quibus Archimedes diu adversus Marcellum Syracusas defendit vide Polybium viii. et Livium xxiv. 34.

(3) Catullus in Carmine lxiv. v. 78-79 ait:

Electos iuvenes simul et decus innuptarum
Cecropiam solitam esse dapem dare Minotauro

VII. In quod periculum... prolapsus est? Formam cognitis..., nec describere audeo nec tacere... minus fidei quam suadet (a) audacia... naturæ momine occur... oli tribunal ..duorum fluminum... gnara dedecus... manus geminæ aggerum institutiones mole vallavit (1). Succedit scæna murorum tantum ex ea parte declivis, qua margines turrium flanota perstringunt. Nam bracchiis (b) utrinque Rhenus urgetur, ut in varios usus tutum præbeat commeatum. Ipsa illa, quæ propugnaculis ambiuntur, opere eo decenter ornata sunt. Ita crebris hiatibus districta continuatio pandit exitum clandestinis (c) ictibus sagittarum. Stat mediæ arcis aurata sublimitas, et tecto cumitur pro trapeza: cui perardui et in prona declivis (d) levis plumbi lorica subtexitur. Quam tibi, Auguste, animum cum hæc conderes fuisse credamus? quam sollicitus munita fecisti, quasi securus ornasti.

VIII. Prodidit vetus fabula, Gigantum manum quondam montanas turris intulisse sideribus (2). Tela forte temptavit: neque enim terrigenas licet iuvenes Pelion adque Ossam convexisse credibile est. Dum salitis maiora conantur, infirma muliti sunt. Sed fama auxit invidiam, ut fragilitas operis neglegentiae conlucati, simulata Numinum conspiratione, culpa careret incuriæ. Aut si rerum talium

(a) Cod. suada. (b) Ita Cod. cum duplici e ut in aliis saeculi Codd. (c) Ita Cod. cum g (d) Cod. declives

(1) Loquitur Orator, ut puto, de illo munimento celso et tuto, quod a Valentiniano prope Nigrum fluvium conditum narrat Ammianus XXVIII 2.

(2) Obiter moneo, Themistium in Oratione XIII. quæ est de pulchritudine Gratiani (Edit. Hard. p. 176-177) commemorare pugnam Gigantum area insignem expressam ante curiam Constantinopolitanam.

fides constat, habes testimonium grande meritorum, cum tanto cæli favore ista perfecta sunt, quanto illa odio corruerunt. Obseditur oculis subiecta barbaries, et intellegit sibi libertatem pro parte sublatam, cui non licet habere secretum (1) Non ego montium speculas, aut decisa Ægyptiis rupibus procera miracula, vel pyramidum vertices angulosos, fastigiis celsæ urbis æquaverim Regis (a) ipsos siquis interroget, laudabunt mehercule quod instituti noluissent. Ipse in hostibus deprehendi (b) ambigua signa formidinis et stuporis. Ita conspicuam mœnium dignitatem vario interpretantur (c) adfectu: ut adhuc diu iudicare non possint, utrum eam mirari magis debeant an vereri.

IX Dixi, Auguste venerabilis, negotiis tuis auxilio fuisse Cælestia. Facilis adsertio est, cum Rheno teste nitimur: qui alpinæ nivis defluo liquore cumulatus, cum ripæ utriusque confinia cogeretur excedere, maluit ad Victoris iura transire: aversatus est solum barbarum, totumque Principi agmen exposuit, more migrantium perfugarum. Non fuit ille, si credis, hostiles (d) excursus: lenta per operta processu venit similis supplicantis. Deditionem vidimus fluentorum, Nili eruptionibus proximam, quibus arens Canopus (e) et Memfitica glæba pinguescit. Et ille (2) ut obsequatur egreditur; cessit alius (3) (f)

(a) Ita Cod. pro regum (b) Ita Cod. cum diphthongo (c) Cod. interpretantur (d) Ita Cod. pro hostilis (e) Cod. Caponus (f) Cod. alius, nempe pro alveo. Mihi videbatur scribendum alius

(1) Ammianus xxix. 4 ait.: » E speculis, atque hostium se commo- » visset, desuper visus obruebatur »

(2) Nempe Rhenus.

(3) Nempe Nigar fluvius Sic autem rem narrat Ammianus xxviii 2. » Cum reputaret Valentinianus munimentum celsum et tutum, quod

quo magis hoc amica fieri crederemus. Quod Nigrum fluvium quasi quoddam pignus accepimus, iam minus mirum est quod tibi regum liberi pro fœderibus offeruntur. Nec Rhenus, ut ita dixerim, romana pace gauderet, nisi amnem conveuam, velut obsidem, tradidisset.

X. Ventilemus prisca monumenta, scrutemur annales: invenies vetustatem pæne ignaram fluminum quæ tenetis. Ipsi illi vates exoticis nominibus licenter ornati, cum ad indicum Gangen et Borysthenem scythicum carmen extenderint, Nigrum parem maximis ignoratione siluerunt (1). Nunc primum victoriis tuis externus fluvius publicatur. Gaudeat servitute, captivus innatat. Elementis quodammodo ditatam cerno rempublicam, cui amnes incogniti mancipantur, longinqua terra coniungitur. Dum urbis terminos quæris, gentium sustulisti. Parum quiddam naturæ superest, quod adhuc Romanus inquirat. Relabi credis imperium, nisi semper accesserit.

XI. Quid si impetus tuos institutio mœnium non teneret? Nescia transire deserta: diligentiam iactantiæ prætulisti. Nam celeritas, famæ commoda est;

» opus a primis fundarat auspiciis, prætelabente Nicro fluvio, paulatim subverti posse undarum pulsu immani, meditum apetum aliorsum vertere cogitavit: ut quæsitis artificibus peritis aquarii rei, copiosaque militis manu arduum est opus adgressus. Per multos enim dies compaginatæ formæ e roboribus coniectæque in alveum, fixis refixisque aliquotiens prope ingentibus stilis, fluctibus erectis confundebantur, avulsaque vi gurgitis interrumpebantur. Vicit tamen imperatoris vehementior cura, et morigeri militis labor, mento tenus dum operaretur sæpe demersi: tandemque non sine quorumdam discrimine castra præsidiaria inquietudine urgentis amnis exempta, nunc valida sunt ».

(1) Nigri tamen meminere proximi Symmacho Scriptores Vopiscus in *Probo* (Edit. Paris 1603 p. 351 C seu cap. 13), Eumenius in *Panegyrico Constantini* cap. 13. Ausonius in *Mosella* v. 423

munitio firmitati. Quererer (a), Caesar invicte, necdum tibi parere omnia, nisi ea, quae adiuncta sunt, scirem facta meliora.

XII. Consulta multa praetereo, ne in poeticos fletus rerum ingentium cothurnus (b) erumpat. Unum e pluribus trita insinuatione contingam. Rhenum, numquam antehac temere navigatum, tumentibus aquis itinera tuta partasse. Ita in morem nexa navigia constrata desuper salo riparum extima (c) memordarunt (1). Unius diei negotia pandentis machinae ordo convaluit. Ludo incoque certatum est ex qua parte velocius in amnem medium contextio perveniret. Est nunc troiani carminis Auctor inlustris, et pro clade popularium Xanthum fingat iratum (2): armatas cadaveribus undas Scriptor decorus educat. Nescivit flumine posse frenari. Tantumne valuit rivus Iliacus, ut in auxilium Vulcani flammae pateretur? Profundus didicit, quid pervius evaserit? Defensio ipsa Caelestium tuo operi non meretur aequari. Fluvium incendisse vindicta est, calcasse victoria.

XIII. Ut video, aeterne Defensor, conscientia tua maior est consulatu. Habes, quod tibi alter praestare non possit, animum praemio certiorem. Nec ideo puteo ingratam esse rempublicam: hoc est in ornamentis civilibus maximum, quod tuis meritis fatemur angustum. Sat est ad remunerationem beneficii,

---

(a) Cod. quarerer. (b) Cod. Comrno. (c) Cod. exstrema.

---

(1) Rhenum navibus a Valentiniano iunctum narrat Ammianus xxix. 4. si tamen tempora congruunt. Confer eumdem etiam xxvii. 10.

(2) Celeberrima haec exstat narratio apud Homerum Iliad. xxi 212-385. Xanthum videlicet fluvium iratum Achilli qui sibi Troianorum cadaveribus aquas implesset, impetu facto eumdem obruisse. Periisset autem Achilles, nisi Iuno Vulcanum immisisset, qui exusto flumine Heroa expedivit.

ut eum digna repandi nequeant, vel summe colvantur. . . . .

. . . . . XIV. tenere secreta. Itaque Crasse percontanti filio quid noctis moveri castra iussisset, vererie, inquit (a), ne tuas aures forte non penetret accentatio bucinarum? Nobis satis est curare præsentia, futuros exitus tecum fortuna disponat. Num ambiguum est semper barbaroe suspicari quæ sæpe perpessi sunt? Sed inexplorata veritas magis anxios efficit, quam paratos. Scinnt quid cavere altitudo Principis utrumque providit, ut et illorum circumspectio falleretur qui numquam mente securi sunt, et nostrarum animas integer perveniret (b), qui ante sollicitι non fuerunt.

XV. Quid ego in te peritiam bellicæ rei (1)? quid usum ducendi agminis? quid locorum notitiam, temporum demensionas, laboram eius pernicie, curam sine merora (c) conlaudem? Vidi fidissimae (d) comitem tuorum solito lætiores, cum ad destinata (e) præmissi, quæ videbant præ cetera se tantum meruisse cognoscere, gauderent (f) cum omnibus etiam ante nescieee. Præstitum sibi utrumque dicebant, cum eos iudicio elegeres et saepe ciis adiuvares.

XVI Nec dubitebant Principem protinus adfaturum, qui inter diviesas cohortas diversasque legionae et illarum cœptis inprovisus interfuit, et nobis præstitit quod resedit. Ita nulla pars quaste (g) est vel

---

(a) Cod. *inquid.* (b) Ita Cod. *perveniret.* (c) Ita Cod. *merore* sine diphthongo (d) Codex primum *fidelissimae* eam emendarum *fidissimae* (e) Cod. *destinata* (f) Cod. *cognoscere gaudere gauderent.* (g) Cod. *quaesta.*

---

(1) Militares Valentiniani virtutes saepe commemorat Ammianus, et praesertim XXX. 9.

cita abisee ductarem vel sero venisse. Divina consilia post terminum patent. Intellegimne te ideo præmisisse nonnullos, ne esset tarda victoria; ideo plerosque tenuisse, ne esset multitudo suspecta. Ante Alamanniam mancipasti, quam interiora quæreres. Vides nihil esse prolixum magna curantibus: nec remanentem relinquis (a), nec a præcedente desereris. Ignosco iam desidiæ barbarorum. Quid iuvat quærere ubi potissimum degas, cum ubique semper appareas?

XVII. Cedo mihi, Imperator, belli Iliensis historiam: probabo Græciam parva mentitam nec magnitudini servisse nec fidei. Aiunt Hereas ad Troiam classe delatos ignoti litoris timuisse contactum, donec formidata responsa vel strenuus temeritate inrueret (1), vel fraude versutus eluderet. Nolo dolos, nolo commenta. In exercitu Principis mei certatum est quis primus exiret: necdum extrema riparum navalia rostra pulsaverant, et iam miles inpiger desilibat. Sub tali Duce tuta devotio est: magis unusquisque curavit nequis anteiret, quam nequis occurreret.

XVIII. Plus viderie mihi egisse (b), quam cuncti, qui fortunam singulis præstitisti. Non harenie inmersa hæsere vestigia, nec tardiar nisus per vada (c) cunctatus est. Mitiora omnia visa sunt quam fuerant: Rhenus placidus cum mutuaret, terra stabilis cum dehisceret, ripa planior cum tumeret.

(a) Cod. relinquens deus factum relinques (b) Cod. egisse. (c) Cod. videtur habere odore.

(1) Nempe Protesilaus, qui primus omnium e navibus in Troianum litus exsiluisset, ab Hectore necatus est. Vide Ovidium *Metamorph.* xii 67. *Heroid.* xiii 95.

XIX. His virtutis excursibus non obreptioni via quaeritur, nec repentinae caedi insidiarum. Haud placet ferire praeventos (a). Exturat animum gloriosum fortunata velocitas. Sinis abire cum liberis: et quo magis cognoscerent bella exigi, patieberis et e barbaris arma transferri. Nemo vilibus culminibus (b) contacta gurgustia internecivo igne populatus est: nec indormientes lectulis feras matres enteluecenus raptor extrexit. Vix desudata in diem crapula et refrigeratis cubilibus fugam veniae mererunt. Ut demum pernicibus campus aperitur, ut agmina igneve cervorum latibulis amota silvestribus in plano cogantur, ita gratius visum est diu errantem barbarum spectare quam caedere (c). Triumphi (d) speciem vicit impunitas. Si bene aestimo rigidum nationis ingenium, vitam credit infamem, cui contemptus ignoverit. Numquam paenitet pepercisse metuentibus. Laus certaminum fortuita est, certa clementiae. Qui odium hostile non meruit, per esse desivit. Alterum necesse est de miserabili populo, suscipimur, si adficitur: indulgentiae tua, mihi crede, punitus est: si gratulatur, obnoxius est.

XX. Dicam quod nulla monumenta testantur: tibi incola vivit Alamanniae: quos ferro subtrahis, addis imperio. Sat est quod mores gentium percendo mutasti. Quid illis remansit inmane, quorum solus mancipata est beneficiis tuis, et terra castellis? Tute interim liberi sunt, sed iam pudore captivi. An ad longinqua diffugient, quos non vexilla tantum tua, verum etiam nova oppida persequuntur (e)?

(a) Cod. *Appacis ferire praeventus* Quare liberum vulgo ... locum pro libero ... (b) Cod. *culminis* (c) Cod. *cedere* (d) Cod. *triumphis* ... hoc loco ... (e) Ita Cod. *persequuntur*

Exclusit cultus indigenas (*a*), et quasi iam vacantibus mediis ulterior accola romanum fœdus efflagitat. Non est, ut auguror, otiosum, quod Burgundionum crebra legatio concordiam postulavit (1). Aut arma Principis sentiuntur, aut iam celsa eminus castrorum tecta rutilarunt. Optant cohærere victoribus prius pace, quam limite. Si ulla tibi in otio esset ætas, preces (*b*) forsitan distulissent. Quidquid interiacet armanda iungetis. Accessu, are rogans tuta causamitur. Ubi illi (*c*) sunt qui dudum Germaniæ civitates obsidiunt. . . . .

. . . .

. . . . XXI. *Ab* ortu in oceani ostia riparum margines operum corona prætexit (2). Quis credat hæc quoque esse curatum, ne portibus indigeret? Nam qua regia Nemetensis extenditur, recessum fluminis murorum ambitus vindicavit, parvo adito nec satis libero, ut stationis exitus propugnaculis desuper protegatur. Habent sua quodammodo castra rostratæ, et intro (*d*) conclave Rheni regia classis armatur. Fallit animus intuentis theatrum (*e*) consæptum, qui cum videant per summa (*f*) discurri, per ima nesciunt navigari.

XXII. Supererant, Augusta, plura quæ dicerem: sed inter tot scriptores rerum tuarum, nolo ceteris

(*a*) Nota indigenas, quum tibi videatur *indegenas* (*b*) Cod. *praeces* (*c*) Cod. *illis*. (*d*) In Cod. *inro* pro *intro* (*e*) Cod. *theatro* (*f*) Cod. *summum*

(1) Burgundiones (seu Burgundios) Valentinianus excitavit in Alamannos Romanorum hostes perpetuos, spondens se illis auxilio futurum. Et Burgundiones quidem fide habita fœdus cum Romanis inierunt, sed Valentinianus pacta non stetit. Amm. xxviii. 5

(2) » Valentinianus (inquit Ammianus xxviii. 2) Rhenum omnem a » Rætiarum exordio adusque fretalem oceanum magnis molibus com» muniebat, castra extollens altius et castella per habiles locos » et opportunos, qua Galliarum extenditur longitudo: nonnumquam » etiam ultra flumen ædificiis positis subradens barbaros fines » ,

universa decerpere. Debent tibi ingenia omnium quod loquuntur (a). Sonat apud te libertas forensis eloquii, quam dudum exulem tribunalibus reddidisti. Ruri emeritus torpebat orator (1): quibus facundiam natura dederet, officium via negabat. Nusquam maius silentium, quam in secretis litterarum. Idem varias aetatis tacendi morbus arguebat, cum incipientium studia brevis finis artaret, peritiam veterum desuetudo longa corrumperet. Exitum litium regebat eventus. Quid enim de auctore (b) praesumeres (c), in quo haec tantum spes erat, quod cum peiore certabat? Nec dubitabamus enim plus in negotiis prosequendis habere prudentiae, qui soleret consilium a desinentibus postulare. Haec alieni temporis vulnera in Alamannicis contemplantur excubiis. Cum alligares manus hostium, solvisti vincla linguarum.

XXIII. Congruebat hoc gloriae tuae, congruebat vigiliis curisque sollertibus, ut campi pariter ac fori laude floreres. Nullae artis silent, nulla friget industria: vacant ora legibus, arma limitibus. Par fuit ut eloquentiae usum redderes, cum iam totiens scribenda gessisses. Silentium magnis rebus inimicum est. Quid est gloria, si tacetur? Habes tot testimonia, quot (d) ingenia liberasti. Invenisti, Principum maxime, genus aliud laurearum. Dum orbis (e) secreta rimaris, dum in medullis (f) barbarorum non tentoria (g) sed tecta constituis, triumfum pacis egisti.

(a) Ita Cod. locuntur (b) Ita Cod. auctore (c) Cod. praesumeris (d) Cod. quod (e) Cod. urbes. (f) Ita Cod. medullis. (g) Cod. tentoria.

(1) Ruri quidem se degere ait saepe Symmachus orator in Epistolis

XXIV. Canant alii quæ supersunt: ego testis fungor officio. Ibo per urbes, ibo per populos iactantior victura laudato. Dicam senatui plebique romanæ, fasces in provincias novas mittite, trans Rhenum iudices præparate. De te autem, Gratiane venerabilis, narrabo grandia, sed spondebo maiora (1). Sciet ·R·P· geminis se custodibus esse munitam, sed quasi uni esse munificam: sub communi stipendio duos Principes militare: plures necessitates (a) laborum esse quam sumptuum. Felicis (b) sæculi ista commoditas est, obsequia utrique iuncta præbere, et beneficia divisa percipere. Moderatum est quod penditur (2), quia simul sumitis, amplissimum quod geritur, quia certatim ambo præstatis (c).

XXV. Quanto parcior vestri numinis cultus est quam Deorum? Illis singula templa fundantur, et sua cuique locantur altaria. Inde, ut arbitror, maluerunt dispares ritus, ne in consortium cogerentur. Nulli cum altero fas est dicare pulvinar. Hunc frygius antistes placat (d), hunc pontifex. Illas castæ matres (e) tuentur aras, has infulata virgo custodit. Sumpserunt numina diversa tot flamines (f), ne possent Dis pluribus esse communes. Ipsos nobiliam

(a) Cod. necessitatis. (b) Cod. felices. (c) Cod. præstatim. (d) Cod. Hunc frygius antistes placat. (e) Cod. matris. (f) Cod. flamines.

(1) Undecimum scilicet agebat ætatis annum Gratianus in consulatu tertio parentis Valentiniani, a quo dictus erat Augustus tribus ante annis, nempe octennis.

(2) Hanc laudem aperte Valentiniano tribuit Ammianus XXX. 9. » In provinciales, inquit parcus, tributorum ubique molliens sarcinas ». Aliter tamen se gessit extremo sui imperii tempore Valentinianus, testibus eodem Ammiano XXX. 5. et Zosimo IV.

divisere gentes. Pinarios Hercules occupavit (1). Idea Mater legit hospites Scipiones (2). Veneris (a) sacris famulata est domus Iulia (3). Orbem paene ipsam sumptus defecit, quia cultus implevit. Vestri imperii iuncta frugalitas est, discreta magistratu (b). Nam quodammodo duos putamus esse qui regitis (c), cum duos sentiant qui resistunt (4).

Explicunt Laudes posteriores
in Valentinianum Seniorem Augustum.

(a) Ita Cod. *Veneris*. (b) Cod. magis recte ... ubi videbatur supponendum magistratu. (c) Cod. nam quodammodo in vobis *putamus esse qui regunt*.

---

(1) Potitiorum familiâ extinctâ, sacra Herculis penes Pinarios relictae tradit Aurelius Victor de Orig. G. R. cap. 8. Vide de ea praerogativa Potitiorum et Pinariorum Livium l. 7. Dionys. Halic. l. 40. Tum Eckhelium Doctr. num. vet. Tom. 5 in *Gente Pinaria*.

(2) Quum Mater Idea (seu Idaea) Pessinunte Ostiam advecta esset, P. Scipio Cn. filius (eius qui in Hispania occiderat) Romanorum optimus indicatus, auctoritate publica ad Deam excipiendam electus est. Vide Livium XXIX. 11 et 14.

(3) Iulia quippe familia ad Venerem sui generis originem referebat.

(4) Nempe quum hostes nostri duos esse Imperatores sentirent. Nam Valentinianus Gratianum, etsi puerum, in bellicis expeditionibus socium habebat. Am. XXVII. 10

LAVDVM

IN GRATIANVM AVGVSTVM

ARGVMENTVM

Celebrat Symmachus Gratianum primum quidem quod plane puer voluntate exercitûs et patris sapientia Augustus creatus sit: id autem constat Gratiano octenni accidisse. Addit Orator exempla aliorum, qui pueri regnum adepti sunt. Innuit deinceps studia litterarum, quibus in primis Gratianus deditus erat. Rursus Gratianum illustrat Pompeii magni exemplo, qui adolescens iam gloriosissimus erat. Tum eidem Gratiano Sibyllina seu Virgiliano oracula per quamdam parodiam accommodat. Denique totum orbem Gratiano subiectum iri vaticinans innuit. Dicit autem Ammianus xxvii. 6. post electum a Patre Gratianum » Consurrectum esse in » laudes maioris Principis et novelli maximeque pueri, » quem oculorum flagrantior lux commendabat, vultus- » que et reliqui corporis iucundissimus nitor, et egregia » pectoris indoles». Ibi ergo fortasse Symmachus hanc laudationem dixit. Nam Symmachus quidem se versatum in exercitu Valentiniani dixit in eiusdem Laudatione altera (p. 18).

·Q· AVRELII SYMMACHI ·V·C·

LAVDES

IN GRATIANVM AVGVSTVM

.... I. sollemnibus copulare (1). Sed prima mihi devotionis causa peragenda est. Libens aurea sume manuscula, qui talia tempora praestitisti. Salve dubia saeculi spes peracta (a), et in gremio ·R·P· nutricis adolesce, laetitia praesentium, securitas posterorum. An ego verear ne in adulescentem gratiosus existimer, cuius primum est stipendium principatus? Tua certe auspicia disci semper triam. ....

....

II. Te imperii Candidatum toga picta vestivit (2). Neque enim aliud expectare iam poteras qui a perfectis honoribus inchoabas. Vidimus in sellis curulibus novum lumen, clementiae auspices incruentas secures, virtutis omina in fascibus laureatis, maiestatis augurium (b) in aquilis Scipionum. Tunc primum forensis industria lege quadam silentii subiugata liberos oculos ad tuum tribunal erexit. Cum in amplissimo magistratu illustre quiddam et dulce

(a) Cod. perata. (b) Cod. maiestatis aurium in aquilis

(1) In qua pagina desinunt Laudes posteriores in Valentinianum, in eadem incipiunt Laudes in Gratianum, sed mutilae a principio quia fortasse Amanuensis litteris maioribus exordiri scriptum cogitabat. Eius generis lacunas saepe vidi in antiquis codicibus. Caeterum exiguam partem Laudationis exordientis deesse, ipsa, ut dixi, pagina docet.

(2) Loquitur Symmachus de primo Gratiani consulatu, quem gessit septennis anno Ch. CCCLXVI., nempe anno ante initum imperium.

resonantia decreta sancires (1), sensim intelleximus ad honesta officia facundiam posse remeare, quam videbamus in consule.

III. His ad imperium lectus auspiciis prærogativam consulis ad comitia purpuræ detulisti. Erret quisquis idem censet ætatem. Pro senibus puer dimicas (a), pro liberis nostris æquævus insudas. Tu nempe es (b) quem pæne intempestive putabamus electum?

IV. O militum sincera suffragia! Scit iudicare devotio. Fortunæ publicæ fuit, ut qui genueret (c), parciora promitteret, et qui necdum noverant, felicius iudicarent. Quis umquam de indole pueri cum parente contenderet? et tamen fiducia non peccat exercitus. Sic electus es re probatus (d).

V. Quis mihi Zeuxydis coloris (e) ceris hæc comitia spectanda digereret? Siquis Appelleus imitator illud cæleste iudicium verisimili adfectu artis animaret, viserent posteri vix credenda miracula. Hinc Augustum, inde legiones, et inter hos medium regni impuberem Candidatum. Anceps diu utrumque certamen: et cunctis alacri fronte plaudentibus patrem sera cedentem (2): turmas supplices, cuneos

(a) Cod. dimicans (b) Cod. est. (c) Cod. genuerat. (d) Ita lege non reprobatus (e) Codex videtur habere coloribus. Certe autem color adiectivi loco pro colorans

(1) Gratiani quamdam orationem celebrat Symmachus Epist. 13, lib. 1. Sed ea quidem fuit Augusti iam nuper electi eademque videtur de qua in Epist. 2 lib. 10 quo tempore Gratianus patri iam extincto imperator successerat. Heic autem innuit Orator Scriptum Gratiani primum consulis, nempe nondum Augusti.

(2) Nempe videtur Valentinianus more grassorem hominum Gratiani pueri dignitatem rogatus comprobasse. Id confirmat etiam Zosimus IV. qui ait Valentinianum exoratum a Proceribus tandem adsumpsisse Gratianum. Ceterum Ammianus XXVII 6. refert immo Valentiniani sermonem, quo in exercitum orat, ut Gratianum Augustum habens veneretur

ambientes: digna tabula sæculis, digna pictura temporibus, quibus magis utiles videmus eligi quam valentes.

VI. Decuit annis florentibus omnium favere iudicia: melius unumquemque officii usus exercat (a). Sic Antiocho ante robur ætatis Syria sponte subiacuit (1). Pelleum ducem præcox fortuna delegit. Ptolemæo (b) inter prima rudimenta lactentis infantiæ regnum Roma reparavit (2). Et mehercule tenacius rapit imperii disciplinas tenaritudo primæva. Virtus, cum cita inchoat, diutius perseverat. Nampe virentibus ramis artifex rusticandi alienum germen includit, ut novella præsegmina coagulo libri ubidius (c) inolescant. Audin in edomandis equis, equitis (d) inscios aptius essedis colla subiungere . . . .

. . . . VII. Tyrannos vinces officiis. Servetur tibi aliquod opus virtutis in posterum, cui nihil iam remanait ignotum. Quas habes laboris indutias, tropæis et

(a) Cod. Cod. exercit. (b) Cod. primo manu Ptolemæo, tum scriptum Ptolemæo. (c) Cod. videtur habere ubidius (d) Cod. videtur habere equitis.

(1) Intellige Antiochum v. seu Eupatorem, qui novem annos natus regnare coepit, sicuti Gratianus octennis. Vide Appianum de Bell. Syr. cap. 46

(2) Mortuo Ptolemæo iv. Philopatori successit filius Ptolemæus v. Epiphanes quinquennis (seu quadrimus ut ait Hieronymus in Danielem Cap. xi v. 14.) Puero Epiphani senatus romanus, petentibus Alexandrinis, tutorem misit M. Æmilium Lepidum, qui regnum administraret. Rem vide apud Valerium Max. lib. vi cap. vi n. 1. Iustinum libro xxx. 3. Tacitum Annal. ii. 67. Lis tamen apud Criticos exstitit, utrum ex tot Ptolemæis tutor Lepidus datus sit: quam quæstionem videsis apud Eckhelium Doctr. num. vet. Tom. 5. in Gente Æmilia, ubi et nummus Lepidi tutoris.

litteris occupatus (1)† otiose cum bellicis negotia miscuisti. Agnosco in te non adumbrata vestigia, sed expressa veterum signa virtutum. Nempe Fulvium Nobilem tam laude quam nomine inter aquilas cantusque lituorum praeceptor Ennius (2) frequentavit. Africanum illum terra marique victorem (3) lectionis particeps et laboris Panaetius non reliquit (a). Cum magno Alexandro mundanam paene militiam filosoforum (b) comitatus exegit (4). Iam credimus vetustati, cum in isdem tentoriis tuis volumina et arma tractentur. Nec deest quod pro condicione rerum temporumque percenseas. Historia oblectaris (c), in proeliis adhortatione (d), suasoriis actionibus in conloquiis, carminibus in triumphis.

VIII. Sentio me ad exempla Veterum tempestiva esse dilapsum. Iure igitur ex annalium memoria Pompei usurpabo responsa. Is equestri censu equum de more traducens, cum forte interpellaretur voce

(a) Cod. reliquid. (b) Ita Cod. saepe f pro ph. sed non semper, et quidem mox triumphis. (c) Cod. oblectarer. (d) Cod. in adortatione.

(1) Valentinianus ipse pater apud Ammianum xxvii 6. dixit Gratianum *humanitate et studiis disciplinarum sollertium peritum*. Symmachus Epist. 21. lib. 1 vocat *eruditissimum*. Fuit autem Gratiani alumnus Ausonii, a quo item in Gratiarum Actione appellatus *doctissimus*.

(2) Codex pro *Ennius* habet *Actius*, manifesto mendo. Nam primum ipse se refelleret Symmachus, qui in Epistola ad Ausonium 21. lib. 1. utitur hisce iisdem exemplis Ennii et Fulvii, Panaetii et Africani etc. Tum Ennium adiungit Fulvio Cicero *pro Archia* xi. et *Tuscul* I. 2. Denique Attius a D Hieronymo (in Chronico) natus dicitur Mancino et Serrano consulibus (Urbis 584) nempe anno xix. post Fulvii victoriam.

(3) Intellige Africanum minorem; et confer Paterculum lib. 1. cap. xiii 3.

(4) V. Ciceronem *pro Archia* x. His autem exemplis Ennii Panaetii et philosophorum sine dubio Symmachus etiam Ausonio Gratiani magistro oblique adulatur: quod quidem apertissime facit in Epistola 21 libri 1.

censoris, sub quo imperatore meruisset? Me ipso, inquit (a), principe militavi (1). Nolo explorare iactationem Ducis tanti fortasse mendacem. Dignius tamen sibi istam gloriam vindicarat qui cœpit ea ætate ceteros regere, qua nondum possat ipse parere. Me siquis interrogat, quando inclytus Gratianus dilectui nomen subtulerit; respondebo libere, quando imperatoris accepit.

IX. Si mihi nunc altius evagari poetico liceret eloquio, totum de novo sæculo Maronis excursum vati similis in tuum nomen excriberem. Dicerem de cælo redisse Iustitiam (2), et ultra uberes fetus iam gravidam spondere naturam. Nunc mihi in patentibus campis sponte seges matura flavesceret, in sentibus uva turgeret, de quernis frondibus rorantia mella sudarent. Quis hæc sub te negaret esse credenda, cuius indoles (b) multa iam præstitit, et adhuc spes plura promittit? Et vere, si fas est præsagio futura conicere, iamdudum aureum sæculum currunt fusa (c) Parcarum. Nec poeticis utar indiciis. Ecce iam Rhenus non despicit imperia, sed interaecat castella romana: a nostris alpibus in nostrum exit oceanum. Ille libere hucusque *spatiatus aqua* repagulis pontium captivus urgetur. En noster bicornis cave æqualem te arbitrere Tiberino, quod ambo Principum monumenta gestetis (*d*): ille redimitus est, tu subectus.

(*a*) Cod. *inquid*. (*b*) Cod. *Indolis*. (*c*) Ita Cod. *fusa*. (*d*) Cod. *gestitis*.

(1) Idem narrat Plutarchus in *Pompeio* Edit. London 1723 Tom. 3, pag. 442

(2) Imitatur Orator quartam Virgilii Eclogam.

Non uno merito pons uterque censetur (1): victus accepit necessarium, victor æternum. Pretiosior honori datus est, vilior servituti.

X. Queri (a) de paterna gloria Macedonum Rex solebat (2), quod subactis longe lateque provinciis, nihil ad victoriam virtuti reliquisset heredis (b). Absit a meo Iuvene ista querimonia. Laus omnis ambarum est: filium te exhibes (c) reverentia, virtute collegam. Una est utriusque militia, et coniuncta felicitas. Tu gaudes magisterio patris, ille contubernio iunioris. Certa ratione naturæ numquam invidet (3) qui cohæret.

(a) Cod. queri (b) Cod. heredes (c) Cod. exhiber.

(1) De ponte, quo Valentinianus iunxit Rhenum, vide Laud. 1. p. 21. Pons autem Tiberi impositus ille nimirum est, cuius exstat apud Gruterum p. clx. 4. inscriptio hæc

FL. VALENTINIANVS etc TRIB POT VII IMP VI. CONS II
FL. VALENS etc TRIB POT VII IMP VI CONS II.
FL. GRATIANVS etc TRIB. POT. III IMP. II CONS. PRIMVM
PONTEM FELICIS NOMINIS GRATIANI IN VSVM SENATVS
AC. POPVLI ROM CONSTITVI DEDICARIQVE IVSSERVNT

Pons igitur, de quo loquitur Symmachus, dedicatus est anno Ch. 369. Atqui superius innuimus, hunc Panegyricum dictum esse fortasse apud Ambianos quum Gratianus Augustus inauguratus est anno 367. Ergo ut nobis ipsi constemus, nihil aspernere dicamus Symmachum loqui de ponte paulo ante quam dedicaretur. Potuit enim anno 367. ille pons Romæ pæne totus fuisse constructus, qui anno 369. dedicatus est. Sed plane hic Panegyricus dictus saltem est ante annum 371. in quo iterum consul fuit Gratianus. Orator enim de nuper tacitum loquitur Gratiani consulatu. Illud etiam noto, apud Ammianum quidem XXVII. 3. dici pontem conditum et dedicatum Romæ a Symmacho Oratoris patre, sed locum Ammiani interpolatum videri.

(2) V. Plutarchum in *Alexandro* Edit. est T. 4. p. 10.

(3) Symmachus oratorie hoc dicit. At Zosimus IV. Valentinianum invidiæ vitio flagravisse tradit.

XI Quod si fortunam tuam, Gratiane venerabilis, quæ prima in ducibus æstimatur (1), perpensa examinatione libremus, quid felicius Principe sub parentibus imperante? Te placido sinu cunctus orbis amplectitur. Cumque sit respublica Patri et Patruo tuo quadam specie distributa, tibi uni tamen cum utroque communis est (2). A cubilibus surgentis (a) auroræ ad metas solis occidui nihil cernis alienum. Inter cognatos siderum globos quantum alter (b) alterutro minor est (c), tantum singuli (d) ex utroque cumulatiores (e).

XII. Audio iampridem fatidicos obmurmurare gentium vates, hactenus nomen stetisse barbaricum: iam genitum esse, iam crescere cui necesse sit cum toto orbe servire. Incusant alii senectutem, servitiamque in tempora captiva canitiem. Alios teneræ tædet ætatis, qui postquam sensum libertatis hauserunt, metu servitutis agitantur. Merito undique certatim supplices misere legatos: captivo similis est, qui primus currit ad pacem. Credo hostium responsis, credo præsagiis. Quantum gloriæ consequeris olim, Patre incolumi, ducturus exercitum, qui quemcumque duceris iam rogaris (f)?

Expliciunt Laudes
in Gratianum Augustum.

(a) Cod. primum arguenti tum lectum surgentis. (b) Codex pro alter habet adhuc. (c) Cod. minor es. (d) Cod. singula. (e) Cod. lectione cumulatiore. (f) Cod. rogare.

(1) Imitatur Symmachus Ciceronem qui *pro Lege Manilia* ubi Pompeium imperatorem ex hoc etiam commendat, quod ei quædam singularis admoveta esset fortuna.

(2) Reapse et Valentinianus Galata, Valentis unica virilis sexûs proles, qui trimulus consul fuit anno Ch. 369, puer paulo post obiit. Vide Socratem IV. 26. Theodoretum IV, 19.

LAVDVM

IN PATRES

ARGVMENTVM

CELEBRAT Symmachus hac Laudum parte superstite morem tunc vigentem creandi consules: eligebat nempe, ut ait, senatus dignissimos, eosdemque Principum æquitas confirmabat. Huic autem mori opponit tum electiones sub libera republica quæ ab infima turbulentaque plebe fiebant, tum nundinas consulatûs sub Cæsaribus, quæ plane abiectum fecerant hunc magistratum.

Videntur autem dictæ hæ Laudes quum nescio quis consulatum iniret. Orator quidem noster consul fuit anno Ch. CCCXC., Theodosii imperantis XIII. Valentiniani Iunioris penultimo, Arcadii nono. De consulatu suo loquutur Orator Lib. 4. Epist. 12. et Lib. 9. Epist 130.

·Q· AVRELII SVMMACHI ·V·C·

LAVDES IN PATRES

. . . . . I. *consulatus* evexit. Scilicet hac una placent (a) suffragia, quia omnibus displicebant. Genus quoddam erat novi ambitus non amari. Hanc illecebram propositæ spei mores publici sequebantur. Ita accidebat, ut boni, quibus adversa omnia erant, aut opprimerentur improborum insidiis, aut mutarentur exemplis.

II. Ad (*b*) nunc idem Principes nostri quod Proceres volunt. Unum corpus est reipublicæ. adque (*c*) ideo maxime viget, quia capitis robusta sanitas valetudinem membrorum tuetur. Amor vester prærogativa est consolatus. Magistratum boni capiunt, quia non ab uno tantum, sed ab omnibus eliguntur. Sciunt enim Parentes generis humani diligentiora iudicia esse multorum, et de proximo melius spectari cuiusque mentem, et infucatum semper esse examen æqualium: quia par dignitas, nisi meritis adquiescat, æmulationi magis opportuna est quam favori. Ergo in eum locum venimus, ut iam de vestro studio ·P·C· de vestra adfectione possit intellegi quos dehinc consules ex hoc numero simus habituri. Quisquis bonus est, iam destinatus est: renuntiet ceteris artibus, quæ spem plerumque frustrantur: vitam denique subeat consularem. Ad mores redit honor quem sæpius, ut de ambitu taceam, fata præstabant.

(a) In Cod. *placent*, malim *placebant*. (b) In Cod. *ad*. (c) In Cod. *adque*

III. Sit mihi fas ·P·C· in certamen præsentium vetustatem citare. Illa (1) tribus evocet libertinâ ac plebeiâ fæce pollutas, nos (2) patriciae favisaree: classis (a) illa, nos principes. Tales collega vester suffragatores habuit, quales antiquitas candidatos. Intellegamus nostri sæculi bona: abest cera turpis, diribitio corrupte clientelarum cuneis, sitella venalis (b) (3). Inter Senatum et Principes comitia transiguntur: eligunt pares', confirmant superiores. Idem cestris quod curiæ placet. Quis hoc non putet orbis terrarum esse iudicium?

IV. Si hæc nimis absoleta adque arida sunt, sequentem scrutemur ætatem. Fasces istos largiri didicerat prisca dominatio: et ne ad aliam munificentiam cogeretur, obtentu honoris tegebat ærarium. Alia mos fuit fastidita diu onera prætextæ privatorum inmeria paulisper inponere (4). Renuntiavit his iniuriis consulatus: ipsæ dignitates decus suum receperunt: res quæ donum solebat esse, præmium est . . . . . .

Reliqua desiderantur.

(a) Ita Cod. pro classes (b) Cod. venalis

(1) Nempe *vetustas*

(2) Nempe *concessus*.

(3) Ita de consulatu suo loquitur etiam Ausonius in *Gratiarum Actione*: « Consul ego, Imperator Auguste, munere tuo, non passus septa neque » campum, non suffragia, non puncta, non loculos: qui non prensa» verim manus: qui libus non circumsis, centurias non adulevi, sure » vocatis classibus non intromui, nihil cum sequestre deposui, cum » diribitore nihil pepigi. »

(4) Innuit morem quorumdam Caesarum, qui insto sæpius consulatu, mox eumdem ohss, quos sibi sufficiebant, tradere solebant.

ORATIONIS PRO PATRE

ARGUMENTUM

Agit gratias Senatui Symmachus pro Patre suo qui consul creatus fuerat. Laudes etiam Gratiani, qui iam parenti successerat, complectitur. Tum Maximini præfecti oppressam sævitiam commemorat, et novi imperii felicitatem concelebrat. Patrem Oratoris L. Avianium Symmachum consulem fuisse constabat ex inscriptione apud Gruterum p. CCCLXX. 3. quæ inscriptio posita fuit statuæ aureæ, quæ est eidem decreta, Gratiano Augusto IIII et Merobaude consulibus, idest Ch. anno CCCLXXVII. Atqui in hac Oratione de Symmachi patris consulatu nuper inito recitata, plane dicitur iam mortuus Valentinianus, ergo consulatus Symmachi patris incidit in annum vel CCCLXXVI. vel CCCLXXVII. quoniam Valentinianus sub exitum anni CCCLXXV. vitam cum morte commutavit.

Etsi autem hac quoque Oratione, item ut præcedente, gratiæ aguntur pro consulatu conlato, nemo suspicetur unam esse Orationem. Diserte enim in Codice illa **Laudes in Patres**, *hæc* **Pro Patre** *inscribitur.*

·Q· AVRELII SVMMACHI ·V·C·

ORATIO PRO PATRE

. . . . . . I. dicendi munus et gratulationis verba pertulerim, secum reputet, quantos huius beneficii habeamus auctores, humanitatem vestram qui postulastis, clementiam Principum qui dederunt, desinet profecto mirari non unum pro consulatu (a) gratias agere, quem tam multos video detulisse.

II. An si vos, Patres conscripti, tantopere curastis, ut optimae voluntatis vobis ratio constaret, ut omnium pro uno testimonium concordiam senatus et pios mores (Patr)is adsereret, nonne ius hominum atque Deorum est aliquid laeti negotii praeter ceteros filium sustinere? Quando de benefactis Principum dignius? quando apud vos iustius? quando de Patre felicius dixerimus (b)? Nova sunt quae adgredimur (1), sed vestra humanitas auctor est inusitata faciendi. Egistis comitia non petentis: consulatum istum honorum ambitus impetravit: vos recepistis candidati officia, nos designati.

III. Quid quod etiam meorum partium terminos occupastis? Modo ac plane paulo ante laudes Principum totus ordo celebravit. Gratiarum actio debetur et vobis. Crevit igitur et honor imploratus a multis, et gratia soluta per multos. Vultis scire qui petitores (c) pro meo Parente fueritis (d)? Merito competitores esse possetis. Hicine noster est consulatus an curiae? quem nos fatemur ab omnibus praestitum, vos putatis omnibus esse decretum.

(a) Cod. consolatu (b) Cod. dixerimus (c) Cod. petitoris (d) Cod. fueritis

(1) Hinc vides, Orationem proxime abesse ab initio.

IV. Ubi sunt qui falso animis inhaeserunt (*a*), magis efficacem (*b*) esse audaciam factionis, quam voluntates bonorum? Nempe f(ec)it repulsa virtutem, et contra ambitus omnis ignavus est. Quod honeste poscitur, feliciter impetratur. Hoc ius patriciae genti tempora reddiderunt: postulatio vestra iudicium est. Impetrabilius cuncta nunc petitis, quam aliquando insistis.

V. Quam rara huic reipublicae ·P·C· tales Principes contigerunt (*c*), qui idem vellent, idem statuerent quod Senatus! Nemo olim sibi in illa arce fortunae potens nimium videbatur, nisi diversa sensisset. Quantis plerumque affuit amor publicus! Neque enim pati poterat (scilicet) *Princeps* cuiquam deferri quod ipse non merebatur. Inpatiens est alienae gratiae, qui diffidit suae. Hinc saepe mortalium optimus ad amplissimas potestates fatorum volu. . . . . .

. . . . VI. cunctos redundent alia, quae in commune consequimur, ut perveniant ad gratiam singulorum. Quantum est quod boni moris (*d*) timere iam nesciunt? quod iudicio non terretur alieno, qui fretus est suo? quod *is quem* (*e*) tacuit senatus, non refertur in numerum noxiorum? quod sola suspicio reos non facit? In absentes idem nihil fingitur, quia nihil creditur. Nullius divites (*f*) crimen optatur. Certe innocentes sumus; necdum liceret hoc dicere, si eosdem adhuc accusatores haberet Roma quos (*g*) iudices. Quantum est gratias agere pro nobis? Etiam famam saeculi superioris diligentiores posteri diluerunt. Neque enim fas est negare (*h*) non alios Divum

(*a*) Ita Cod. *inhaberunt.* (*b*) Cod. *efficaces.* (*c*) Ita Cod. *contegerunt.* (*d*) Ita Cod. pro *mores.* (*e*) Videtur supplendum *is quem.* (*f*) Ita Cod. pro *dictis.* (*g*) Cod. *quod.* (*h*) Cod. *negari.*

Principem (1) pertulisse hostes existimationis suæ, quam nos salutis iamna constat fortunam nobilitatis consentire temporibus? Eadem iustitia purgavit imperium, quæ senatum

VII. Gratulamur tibi, Iubenis (a) Auguste, quod paterni successor factus imperii, tantum malos iudices quasi hereditatis onera repudiasti Non satis tibi idonea bona illa visa sunt eum ministris ac primo consilium tuum delibera(re adsidue, vel) dum experiris an improbi atque externi mores exemplo sæculi vincerentur: vel quod optimo filio congruebat, dum palam facere studes, præterita delicta potestatum fuisse, non temporum. Sciebas enim quo spectaret invidia, cui familiare est maximas insimulare fortunas. Adque ideo paulisper impotentiam passus es (2), ut liqueret, eos publici doloris auctores dudum fuisse, qui etiam tum nocendi artem colebant, cum iam noverant non licere.

(a) Sæpe in codice est occurrit ô pro e, et viceversa.

(1) Dixit Valentinianum qui e vita excesserat anno, ut diximus, Ch. CCCLXXV. Iamque insequit Orator de Maximino loqui qui sub Valentiniano præfectus fuit annonæ in urbe, ac deinceps prætorio Maximos dignitates et scelera narrat Ammianus XXVIII. 1 et XXIX. 3 Constat autem etiam Valentinianum incitatum a Maximino fuisse ad inauditam crudelitatem: idcirco dicitur hoc a Symmacho Maximinus inimicus existimationi Valentiniani Et quidem ipse Valentinianus questus est calumniam perpeti crudelitatis (Amm XXVIII 1.) Plane ex Ammiano patet plurimos nobiles artibus et invidia Maximini esse perditos: quos inter iam constat etiam Oratoris nostri patrem gravi calamitate perculsum. Neque vero mirum est de hoc scelere Ammianum, qui loco neque certo fatetur se consulto multa eiusmodi diritates præterire

Porro Valentinianus dicitur ab Oratore *Divus*, quia eum Gratianus post mortem (ut ait Ausonius in *Gratiarum Actione*) divinis honoribus consecraverat

(2) Maximinus (sequit Ammianus XXVIII 1. in fine) sub Gratiano intoleranter se efferens, damnatorio iugulatus est ferro.

VIII. Quid primum igitur admirer? quod circa Divum munus pii filii (1), an quod circa nos partes parentis egisti? Alienorum simulatione (a) criminum Maximinus fidem fecit suorum. Vestra aestimatio sit, qualis fuerit in ceteros, quem ipsi rerum Domini tyrannum paene estis experti. Urgebat enim novo fastu potentiam regiam, et praefecturae suae putabat esse dispendium, siquid licuisset imperio (2). Interea nos opperiebamur, ut principatus ultio talia vindicaret, vos expectabatis, ut senatus argueret. Credo tamen, has moras ad suffragium publicae causae parasse fortunam, ut suscepturus, Gratiane venerabilis, indicium doloris nostri, adferres (b) tu. Etsi illud magis confirmare me convenit, nostram legationem nostras egisse querimonias, ut videreris quoque inter ceteros vindicari. Nam priusquam senatus causa ingereretur tuae, satisfactum tibi putabas, quod insidiator regni exemplo innocentium potestate decesserat (3). Postquam ventum est ad communis querellas (c), adhibuisti severitatem, qualem reliqui principes maiestatis tantum negotiis exhibebant. Actum erat, clementissime Imperator, de iniuria tua, nisi nobilitas fuisset offensa.

(a) Cod. simulatio. (b) Cod. adferris. (c) Querella pro querela constanter vide in antiquis Codd.

(1) Nempe occidendo reo Maximino purgavit Valentinianum Gratianus.

(2) A Maximino affectatam paene tyrannidem ait Symmachus etiam in Epistola 2. libri 10 quae est ad Gratianum Augustum: « Maximo » stetit quod omnes occumberemus. Tantum flagitii designaverant, qui » amplissimas potestates malis artibus possidebant! Ferox ille Maxi- » minus ob res secundas, incubator iudiciorum, difficilis decidendis, » simultatibus promptus — Simulque res tum in tranquillum rediere. »

(3) Nempe Maximinus specie quadam honorata prius magistratum amovit, tum postulante senatu a Gratiano damnatus est.

IX. Bene igitur apud vos locata est tutela ·R·P· Pacem innocentiæ reddidistis, abrogata est externis moribus (1) vis nocendi, crevit principatus quia liberis imperatis, tantum potestatibus quantum legibus licet. Nullæ iam nuptiæ cassa (2) parente iunguntur, nec funeri succedit hymeneus, neque flammea vestis atra mutatur. Credetne posteritas olim talia fuisse iudicia, quæ connubia satellitum suorum sacrarent auspice pugione? spineam facem (a) de rogo damnatæ matris (3) incenderent (b)? aut ululatibus adultarum carmina fescennina miscerent (c)? Quid loquar crimina necdum delata iam vendita, et humani sanguinis auctiones, aut eruditos in mendacium reos, et subornandi artifices (d), ianitores veteres, calumnias novas, pœnas sine crimine, sine accusatore iudicia, sine iure sententias? Fortunata esset, optimi Principes, ter quaterque respublica, si adhuc promitteretis quæ

(a) Cod. pinus mons causa, tum bonum omen. Sic fere videtur intelligendus locus Plauti *Mercat.* 4. 6. 6. *Vox fit causa*, exigeor macrosnolo. Rompe vire *fit casa*. (b) Cod. *incendere* (c) Cod. *miscere*. (d) Ita Cod. pro *artifices*

(1) Nimirum barbaris seu alienis a nobilitate moribus Maximini, qui obscurissimo loco ortus erat teste Ammiano XXVIII. 1.

(2) « Spina (inquit Plinius Hist. lib. 16. sect. 30) nuptiarum
« facibus auspicatissima, quoniam inde fecerunt pastores qui rapue-
« runt Sabinas, ut auctor est Masurius ».

(3) Innuit Orestæ Anepsiæ supplicium. Res ita se habuit. Maximinus præfectus annonæ Aginatium perdere decreverat hominem nobilissimum et sibi inimicum. Id ut a Valentiniano impetraret, illum adulterii et veneficii insimulavit, iudicio falso cum Anepsia, cuius feminæ filiam Maximinus filio suo desponsaverat. Ita impetrata damnatione Aginatii, Maximinus eadem sententia damnatam Anepsiam quoque occidit (Amm. XXVIII. 1.). Atque hæ sunt funera mixta nuptiis, quæ Symmachus oratorie deplorat, uti Tullius *pro Cluentio* et *pro Scauro*.

iam præstitistis (a) Rerum versa condicio est (1). Paulo ante soli invidiam felicitatis trahebant (2), quos mora subripuisset; admodum miserabiles nunc habentur (b), quos vita non reservavit (c) his gaudiis (d).

X. Hæc est illa Latii veteris ætas aureo celebrata cognomine, qua fertur incola fuisse terrarum necdum moribus offensa Iustitia. Pie regimur et quædam pignora Principum sumus. Neque alia inter cives quam inter filios iudicii discretio (e) est: dignus amore præponitur, et tamen qui (f) displicet non necatur: præmiis virtutis corrigitur ignavia. Quantos (g) ista ad optimam frugem rapiet consultus, dum alios honoratis alios eruditis? Nam quibus ab natura recti amor defuit, spem sequentur. Vellem nunc truces iudices (3) sciscitari, quæ validior emendatio sit? Olim timor agebat ut bonus quisque trepidaret, nunc honor facit ut malus quisque desperat.

XI. Honor . . . .

Reliqua desiderantur.

(a) Cod. *præstitis* (b) Cod. *eorum mirabiles ut se nunc habemur.* (c) Cod. *reservabit.* (d) Cod. *gaudes* (e) Cod. *discretis* (f) Cod. *quis* (g) Cod. *quantos*

(1) Quantum Gratiani initia a Valentiniani extremis abhorruerint testatur etiam Ausonius in *Gratiarum Actione* sub initium: » Palatium, » quod terribile acceperis, amabile præstitisti: curia honorificis modo » lata decretis, olim sollicitis mœsta querimoniis ». Paria autem hunc loco habet Symmachus in Epistola 02. libri xx quam Epistolam et ad Gratianum Augustum arbitror scriptam et de prosperitate agentem, quam Maximi interitus romano imperio pepererat. Nam quod ibi Pareus Maximum tyrannum intelligi putat, id commentariis arbitrio fugi videtur.

(2) Nota loquutionem *invidiam trahere*, sicuti vetus Ciceronis Interpres a nobis editus ad Orationem *pro Deiotaro* Editionis nostræ p. 134. habet *trahere suspicionem*.

(3) Tales hos iudices, Maximini comites, recenset Ammianus xxviii. 1.

ORATIONIS PRO TRYGETIO

ARGUMENTUM

Hanc Orationem mirifice illustrat ipse Symmachus Epistulâ 44. Libri 1. quam heic exscribere pretium operæ est.

» SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXTATO.

» Meretur indulgentia in me tua, ut ea, quæ proxime laudi mihi fuerunt, clam te esse non patiar. » Credo indicium fecisse tibi famam, quod Parentem » meum ruri atque in secessu amissæ damûs iniuriam » decoquentem, frequentibus suffragiis, denique orationibus missis, nova honore Senatus accjverit. Quâ causâ » ubi primum facultatem loquendi apud collegas attulit » dies, egit ille Senatui gratias eâ facundiæ gravitate, » quâ notus est. Calendæ tunc erant, quibus annus » aperitur. Brevi intervallo cum familiaris mei Trygetii » filii prætorio candidato actionis operam spopondissem, animum religio convenit, ut occasione destinati officii obirem munus adhuc a me patri debitum, » sed, ut dixi, ab illo Senatui iam solutum. Ergo » ad quintum idus Ianuarii verba feci in amplissimo » Ordine ».

Porro Symmachus narrat eiusdem Libri Epistulâ 52., eam Orationem Senatui et ipsi Agorio Prætextato magnopere placuisse.

» SYMMACHUS AGORIO PRÆTEXTATO.

Orationem meam tibi esse complacitam, nihilo sequius » gaudeo, quam quod eam secunda existimatione pars » melior humani generis Senatus audivit ».

En igitur eius Orationis Fragmentum, in cuius priore parte reapse Orator pro restituto Patre gratias agit: tum ad filium Trygetii transit, quem commendat ut præturam consequatur.

D Augustinus Symmacho oratori coætaneus (a quo etiam præfecto Urbis Mediolanum rhetoricæ artis magister missus est) meminit Trygetii civis et discipuli sui in Libro de Vita beata *Cap 6. Quin idem Trygetius disputat in eodem* Libro, *in* Academicis *et de* Ordine. *Ad Trygetium item data est Lex 4. Tit. 20 Lib. xi. Cod. Theod ab Impp Honorio et Theodosio. Nimis autem abesse videtur ab his temporibus ille Trygetius, quem Auctor Historiæ miscellæ Lib. xiv ait sub Theodosio Iuniore et Valentiniano III. portionem Africæ Vandalis ad habitandum dedisse, pace magis necessaria quam utili.*

·Q· AVRELII SVMMACHI ·V·C·

ORATIO PRO TRYGETIO

. . . . I. *Desiderio vestro* cum absumus, testimonio cum venimus. Nec formidamus invidiam: sensit et experta est quid Parenti meo adversata profuerit. Cesserat quidem sponte ille per verecundiam paucorum facilitati: atque melior ad vos rediret, curarum vacuus animum litteris excolebat (1). Sed hoc Ordo amplissimus diu non tulit. Statim, quasi ex longo ut redire vellet oratus iussistis, malui dicere; nam Senatus eum petit vehementius, præcipit. Parum hoc deferentibus visum est: adlegantur ad eum cum primis nobiles viri, administri et internuntii publicæ voluntatis. Quanta hæc desiderii vestri pompa est, quæ beneficium suum pæne ambitum vult videri! Credo, hæc vestra opinio erat, ut per fetiales quodammodo vocaretur: verbenæ tantum et sagmina defuerunt. Certum est quidem P C· et inexcusabile quod iubetis, sed ille sic accitus est, tamquam posset negare.

II. Ad te etiam, venerabilis Imperator (2), laudis istius summa referenda est. Is enim rempublicam

(1) Causam cur Symmachus pater secesserit ab Urbe nosse! Ammianus XXVII 3 » Symmachus Aproniano (seu potius Volusiano V Corsinum de Praef Urb) successit (in *præfectura urbana*) inter præcipua » nominandus exempla doctrinarum atque modestiæ, quo instante Urbs » sacratissima otio copiisque abundantius solito fruebatur. Consumpta » aliquot annis domum eius in transtiberino tractu pulcherrimam in» cenderunt (ingrati cives) ea re perciti, quod vilis quidam plebeius » finxerat, illum dixisse, sine indicio ullo vel teste, libentius se vino » proprio calcarias exstincturum, quam id venditurum pretiis, quibus » sperabatur ». Porro Symmachum patrem aliquid ei esset otii, id litteris impendisse, proxime constat ex eiusdem Epistola ad filium (Epist. Symm Lib 1 2)

(2) Intellige Valentinianum Seniorem, sub quo videtur haec occasio huius Orationis dicendæ.

liberam tenet, sub quo aliquid invidendum potestati Senatus. Ideo (a) magnus, ideo praeclarus es, quia primum te mavis esse quam solum. Quidquid adipiscuntur (b) boni, saeculo tuo proficit. Texerunt olim plerique (c) suspiria, et quasi amari Imperatoribus tantum liceret, privatorum merita presserunt. Mihi autem vere pater patriae videris, sub quo laudari vir optimus non timet. Est etenim ille securitas temporis tui, quod nemo se apud (d) Principem minorem fieri putat, si ipse alterum sibi praeferat. Quis enim est invidiae locus, cum omnes a te iusto ordine diligantur?

III. Sed iam satis multa de nobis. Demus aliquid operae, aliquid temporis etiam Trygetio clarissimo et emendato viro, qui vos (e) oratos per me atque exoratos cupit, ut eius filium functionis (f) praetoriae destinatum decimus annus accipiat (1). Si voluntas spectanda est, debetis munificum senatorem probare, si facultas nihil plus potestis imponere.

IV. Me quoque in hoc negotio cogitari decet, qui soleo agere gratias, qui obliterari beneficia non patior. Recte locantur officia secunda, ubi prima viguerunt. Istum novo debito alligatis, me gemino.

. . . .

Reliqua desiderantur.

(a) Cod. adeo. (b) Ita Cod. adipiscuntur (c) Cod. plerique (d) Ita Cod. apud, et alibi semper apu. (e) Cod. quos vos, vel quo vos (f) Cod. functiones

---

(1) Hoc indicat, Trygetii filium petivisse praeturam urbanam. Ait quippe Polybius VI. 17. urbanam magistratum non antea capere cuiquam Romano licuisse, quam decem annos militando exegisset. De praetura urbana Trygetii filii, deque hac ipsa Oratione loqui arbitror Symmachum in Epistola ad Theodorum nona libri quinti: « Duas » Orationculas nuper editas a nobis misi. Earum una ad urbanos fa- » sces resultantem Candidatum locavit ».

ORATIONIS PRO SYNESIO

ARGVMENTVM

Hac Oratione dignitatem senatoriam impetrare contendit Symmachus Synesio Iuliani filio. Porro Iulianum, eloquentem virum, familiarem ac necessarium suum commendat Ausonio idem Symmachus Epistolâ 43. Libri 1. Quin ad Iulianum Rusticum, qui plane unus idemque videtur vir, scribit noster Orator Libri tertii priores Epistolas novem, quarum in septima ait etiam, se illi mittere Oratiunculam quamdam suam in Senatu recitatam, quæ tamen non huius argumenti fuisse videtur. Aliquanto propius ad rem nostram accedit quod narrat Neoterio Symmachus Epistolâ 43. Libri 5 de Oratione sua postulatoria in Senatu recitata. » Oratiunculam, quam » proxime in Senatu habui, ad te misi, de qua Ceterum tecum plene arbitror collocutum. Nam petitioni nostræ auditor interfuit. Et quamvis totius Ordinis secunda suffragia cepisse videamur, in te uno » tamen summam testimonii collocamus ».

·Q AVRELII SVMMACHI

INCIPIT ORATIO PRO SYNESIO

I. Quod Iuliani ·C·V· cum primis amici mei filio precator (*a*) potius quam testis adsum ( ), nemo viri (*b*) diffidentia curatum putet, cum statuerim ·P·C· non minore a vobis reverentia et fide (c) omnia poscere, quam ceteros. Opto iurare, et mehercule debuissem subire partes dicendi testimonii, nisi eius desiderium recepissem, a quo laudatores consuetudo vestra magis exigit quam dubitatores (*d*). Nulla igitur suspecta sit ista libertas muneris mei. Rogaturus ut dignitati nostræ novus senator accedat, haben præsentem pœnam (e) si iungor indigno. Neque eam numero et modo simplicem, si uno facto et meæ auctor iniuriæ, et reus vestræ sim. Quare credatis velim, non mea cautela factum, sed securitate suscepti, ut hoc potius sortirer officium. Dum iuratoribus abundat, dum meriti sui certus est, adhibuit petitorem, quem testem sibi alius reservasset.

II. Nec me putetis satis absolutum conditione iurantium. Ego vero, cum res amici agitur, etiam de nobis arbitror iudicandum. Memini quanta diligentia mihi constet singulorum familiaritas: neque ita sum prodigus publicæ dignitatis, ut de alieno

(a) Cod. [illegible] (b) [illegible] Cod. [illegible] (c) Cod. [illegible] et fidem. (d) Cod. [illegible] (e) Cod. [illegible]

(1) In legendo senatore habebatur ratio famæ, generis, ordinis, ætatis, magistratus gesti, census, quæstus non turpis. Quis autem fuit horum capitum exhiberi testes a Candidato? Patet vero ex hac Oratione, non testes modo in petendo senatorio ordine, sed laudatores etiam adhiberi solitos, ut in causis forensibus fiebat.

solvam contractum domesticæ gratiæ. Tecso officiorum nostrorum laudabilis vices. Nolo pro meo debito curiam (a) pervenire Quippe utrumque deforme est, et collegam futurum non censeri merito soo, et laudatorem eius de commune (b) esse solvendo. Quanto honestius dico, non ideo Syosaius in Senatum legandus est quia (c) mihi amicitia iungitur, sed ideo amicus est quia dignus est qui legatur!

III. Pater huic Iuveni est Iulianus adseitus (1) senator, quæ res de merito venit: siquidem dignitas innata felicitatis est, dalata virtutum Ceteri retro moras illius tunc o vobis probati sunt enm (ita) selegeretur. Num dictato retionis me(æ finiero) testimonio? Iurasse me existimate, quia prædico quæ potestis agnoscara. Nec iniuria quis dixerit, Synesium plus dacorem adferre mi. Et illud accessit, quod ax eadem domo iam secundus admittitur. Etanim propago generis, qoæ nec longius recedit a novis (d), tanto eltius tendit ad noviles (e). Non multum (equidem) . . . .
. . . .

Reliqua desiderantur.

(a) In Cod sine præpositione (b) Nempe de communi. (c) Cod. qui. (d) Ita Cod. *novis forsan* pro nobis. (e) Ita Cod. pro nobiles.

---

(1) Videtur *adscitus* hoc loco idem esse atque *adlectus* Porro, ut scribit Festus, *adlecti dicebantur apud Romanos, qui propter inopiam ex equestri ordine in senatorum sunt numero adsumpti*

ORATIONIS PRO SEVERO

ARGVMENTVM

Lavdat Symmachus Severum, qui splendidis functus muneribus denique lectus erat in Senatum. Porro ad Severum senatorem optimum scribit Symmachus Epistolam 6. Libri 8. nullusque dubito, quin pro eodem viro hanc Orationem habuerit. Sancti et optimi amici sui Severi meminit Symmachus etiam Libri 6. Epistolis 5. 38. 49 et Libri 7. Epistolâ 111. Quin eiusdem Libri 7 Epistolâ 51. commendat Decio noster Orator Severum quemdam fratrem suum (nempe familiarem et necessarium) quem dicit Episcopum omnium sectarum attestatione laudabilem. Denique Libri nuper citati Epistolâ 116. filios etiam commendat illustris memoriae viri Severi.

·Q· AVRELII SVMMACHI ·VC·

ORATIO PRO SEVERO

. . . . . I posset vindicare virtuti Sed quid opus est apud nobilissimos (a) humani generis cuiusquam familia gloriari? Solis radiis omne lumen obtunditur. Stellarum ignis (b) rutilare non sinit candor diei. Vos tamen mementote, non diffidentia istud fieri, sed reverentia. Ante accrus quodammodo curiæ furis (c) ornamenta maiorum suorum novus collega deponit: tantum virtutibus stipatus ingreditur, quas solæ etiam genus indicare possunt quod laudare nolumus.

II Si posset ullus in tantis rebus ordo retineri (d) moris (e) viri prius adsererem, tunc (f) honores. Sed intellego, utrumque iungendum. fideliter enim de ingeniis singulorum potentia iudicat. Quanta verecundia factum putatis, ut tam sero legeretur olim pervectus in fastigia summa reipublicæ? Adhuc dubitat, an senatorem possit implere. Nempe auxit dignitatem nostram ista cunctatio: et superior locus factus est, quem sibi optimus virorum post honores potissimos reservavit (g). Fateamur necesse est ·P·C· ideo nobis amplius esse delatum (h), quia properantibus aliis ad hunc ordinem nil negamus.

III Non tenui laude celebranda meritorum mediocritas, in hac præsertim nostræ ætatis facilitate, quæ desiderii gradus non habet. Quis credat summatem facundiæ, diu inter fori ornamenta numeratum, præsidalem dudum recepisse provinciam?

(a) Cod. nobilissimos. (b) Ita Cod. pro ignes. (c) Ita Cod. pro fores. (d) Cod. minoris (e) Ita Cod. pro mores. (f) Ita Cod. pro tum. C. [illegible] p. 69. (g) Cod. potissimos reservabit. (h) Ita Cod. delatum, sed melius videtur delatam.

multoque itinere decurso, ad honorem pæne exiguum navigasse? cum plerique (a) hominum viliorum pro pe a summis potestatibus inchoarent. Sed bona conscientia illud ducit eximium quod ipsa susceperit: cumque ordinem statuit magistratuum quem fecerint merita rectorum. Nescit publica merita nominibus æstimare, et illud putat esse fastigium, quod acceperit digniorem.

IV. Crevit adeo illo tempore præsidatus, seseque ad magnitudinem regentis tetendit. Et cum potissimi viri gloriam provincia una non caperet, egit fama lætior negotium suum, ut Theodosio, quondam militarium magistrorum celeberrimo (1), consultor belli per Africam iungeretur. Hic iam dissimulare non possum quid testimoni . . . .

Reliqua desiderantur.

(a) Cod. *plerique*

(1) Intellige Theodosium magni Theodosii patrem, qui pauculis rebus pro Africam gestis, tandem Carthagine onlice invadis oppressus est anno Gratiani post Valentinianum imperantis primo, Christi 376. Et quonam tangit Orator Severi militaria, ut videtur, facinora; veniebat mihi in mentem Severi apud Ammianum sæpe memorati. Occurrit namque Severus magister peditum, quem nonnullorum studia, agente Valentiniano, petebant imperatorem xxvii. 6. Idem ducit exercitum contra Saxones xxviii. 5. Idem pergit primus contra Macrianum regem Alamannorum xxix. 4. Immo Severi militaria facinora narrantur xvi. 10. 11. 12. Severus item domesticorum Comes xxvii. 8.

AD LAVDATIONIS

VT VIDETVR

FRAGMENTVM

EDITORIS MONITVM

In Codice Ambrosiano (G. 58. part. sup.) exstat anonymum quoddam Fragmentum litteris grandioribus licet rudibus exaratum, cuius tantum pars media integra legi potest, extremitatibus scalpro rasis. Scriptura quidem sæculi VI. se prodit.

Laudatur autem in eo quædam princeps Femina ad nuptias, ut videtur, exornata. Multa mihi in mentem veniebant, primum de Auctore, quem Symmachum suspicabar. Tum cogitabam agi fortasse, vel de Flaccilla Theodosii M. coniuge, vel de Serena Theodosii ex fratre nepte quæ nupsit Stilichoni, vel denique de Maria horum coniugum filia quam duxit uxorem Honorius imperator.

Symmachum laudes Theodosii M. scripsisse exploratum est. Atqui fieri potuit ut illis Augustæ etiam uxoris laudes misceret, quod fecit et Plinius in Traiani Panegyrico.

In hoc Fragmento sermo multus de gemmis est. Iamvero in sepulcro Mariæ an. 1544 Romæ detecto mirum gemmarum thesaurum repertum esse constat. V. Marlianum Topogr. Urb. Rom. *Lib. 5. Cap.* 21.

Ceterum paulo graviora me impellunt momenta ut de Serena loqui Cantorem existimem: quam opinionem meam mox confirmare studebo comparatione Laudum Serenæ a Claudiano scriptarum. Sed enim fortasse veritas aliunde erumpet, quæ meas de scripto hoc eiusque argumento et Auctore suspiciones inanes coarguet. Ultro enim fateor, nihil esse incertius, nihil fallacius ratione tota coniecturarum.

LAVDATIONIS

VT VIDETVR

FRAGMENTVM

I. qui regem . . . . fortem . . . . gladium . . . . nec palatium . . . . sanguine res tanta . . . . rerum . . . . biorum . . . . per certam tubam . . . . pervenit ad regnum (1) . . . . Felici respublica potuit quassatas validare. En . . . . . tu sapientem complexus felicissima . . . . forte . . . . ne sint . . . . caterbatim . . . . habes fuerit . . . . tanti viri . . . . fabulam undique . . . . potuissent eligere nisi qui probetur sæpius bella peregisse Redeamus igitur ad Dominam felicem, ad . . . . aliquid . . . . nata . . . virtutibus excusare non poterit, cum se coniugem viri fortis agnoscit (2). Huc ergo ad aulica penetralia sorores honestissimæ (a) convenite: huc cum summo nitore comite, quæ vos possit ornare Prima frontem (b) castitas cælestis instituat (3) Deinde rosea verecundia genas depingat (4). Moderata temperantia fulgentium luminum (5) serenet aspectum Cur

(a) Cod honestissima. (b) Cod. frons

(1) Fortasse hæc dicit Orator de Theodosio M.

(2) Serena nupsit Stilichoni duci fortissimo Dicitur is a Claudiano Laus Seren. v 179 Varii Stilicho spectatus in armis.

(3) Castitatem Serenæ commendat Claudianus Laus Ser. v. 149 et seqq. Tum Carmine de nuptiis Honorii et Mariæ, dicit Claudianus de Maria Serenæ filia v. 231. Maternosque bibit mores, exemploque docetur Priscæ pudicitiæ

(4) Pudoris Serenæ testis est Claudianus Laus Ser. v. 128 et seqq.

(5) Flagrantiam luminum Serenæ et Thermantiæ sororis memorat etiam Claudianus Laus Ser. v. 121 Utraque luminibus tumidum movet.

nobile mitis pietas amministret (1). Sermonem linguæ honora sapientia largiatur (2). Gressus religiosos modestia tranquilla conponat. Talem pompam habere meretur obsequiorum quæ tantorum regum posteritas potuit invenire (3)

II. Vos autem nubescite prasini, pallescite lychnites, albescite hyacinthi (a), fuscamini margaritæ, Non hic regias opes insana cupiditate devoratis. Tulit vobis pretia (b) quæ de se probatur ornata (4). Ferunt amavilem (c) Venerem toto orbe laudatam arabis (d) intendisse (5) .. (6) inter innumeras margaritas et ostrum verenda nigredine decorum, serena facie

(a) Cod hyacintis (b) Cod preciu. (c) Ita Cod pro amabilem. (d) Cod sic STRABIS

(1) Claudianus in Epistola ad Serenam v. 47 ait:
Quid non perficeret scribentis voce Serenæ
Vel genius regni vel pietatis amor?

(2) Claudianus item de Serena in eiusdem Laude v. 88 *Ternaque te Graio effluxit denique loqui.*

(3) Serena quidem nata est ex Honorio patruo Theodosii M. fratre, sed a Theodosio Augusto adoptata est, teste Claudiano *Laus Ser* v. 104. qui et v 36 loquens de Serena ait: *Quæ maior origo, Quam regalis erit?* Quin et diserte *Regina* dicitur a Claudiano Serena. Sed enim et de Maria in *Carm. Nuptial Honor. et Mar* canit idem Claudianus v. 253 *Magnorum soboles regum parituraque reges*

(4) Serenam ducit Claudianus in eius Laude v. 3 solitam consurgere gemmis et rubro radiare mari. tum v. 223. solitos gemmarum sumere cultus

(5) Venerem ad nuptias Mariæ ducit Claudianus. Sed alius videtur hic locus Oratoris. Varro quidem apud Priscianum Lib 6 in Putschio p. 684. ait: *Non hæc res de Venere paeta strabam facit* Tum Ovidius de Art. II. non procul a fine *Si pæta est, Veneri similis, si flava Minervæ* Porro ex hoc loco saltem constare videtur Oratorem non fuisse Christianum

(6) Quæ sequuntur, sunt in alia pagina, neque prioribus proxime cohærere videntur.

plus lucentem, quæ in medio constituta gemmarum suum vincit ornatum.

III. En coruscа sedes, quem dives India miretur, Persis gemmata concelebret, Hispania novilis (a) obstupescat, ubi roseas virgines intuemur pinnis rutilantibus alatas (1), quales pompasas decet esse victorias. Margaritarum quin etiam lacteæ coronæ flexis auro circulis pulcherrima rotunditate clauduntur. Sic in opere tuo videtur positum, quod sola felicitas meretur ad præmium.

IV. Hyacinthi (b) quoque tætra luce vibrantes cum luminibus claris mixtas cernuntur emicare nigredines Prasini (c) tremula viriditate colludunt, lychnitæ vomunt frigidas flammas, hispanæ sanguineos colores emanant: et una dispositia tua tot diademata conficit, quæ cunctas mundi dominas . . . . Sideream (2) quoddam. . . . sunt. . . . inpigre. . . . perenne . . . . . quod non . . . . . præstat æstate. Nam . . qui . . . re . . . peculi altitudinem . . propria est intentam dulcedinem . . . meritos esse conspectu . . . . essent. . . . sol aperibat . . . . summa . . . . semper illis quod semper laudaretur. Videmus enim . . . . do relucent in amictus lat . . . .

Reliqua desiderantur.

(a) Ita Cod. pro *nobilis*. (b) Cod. *hyachinthi*. (c) Cod. *prasinae*, ut superius *prasna*.

(1) Nota cultum virginum Hispanarum. Videtur autem Orator peculiari studio laudare Hispanіam. Et Claudianus quidem *de Nupt. Honor. et Mar.* v. 40. dicit Serenam *sublime decus torrentis Iberi*. Tum idem *Laus Ser.* fuse Hispaniam concelebrat, quæ *Flaccillam Mariamque dedit pulchramque Serenam*.

(2) *Sideream* dicit Serenam Claudianus *de Nupt. Hon. et Mar.* 252. Item *Laus Ser.* 219. Item *Epist. ad Ser.* 58.

PLINIANI PANEGYRICI

VARIÆ ALIQVOT LECTIONES

Symmachi Orationibus interiecta inveni folia tria (coæva plane et ab eodem quo Symmachus amanuense scripta) Pliniani panegyrici particulas habentia. Quarum particularum institutâ cum editis collatione, ingens se produxit lectionum varietas, quam hoc loco exhibere non piget. Sic enim et Pliniano scripto emendatio aliqua accedet, et simul constabit quam præclaris Codicibus nos utamur, quamque Editiones etiam optimæ a veterum exemplarium fide longe recesserint.

EDITIO ARNTZENII *Amstelædami* 1738.	PALIMPSESTVS AMBROSIANVS
	Cap. VII
4. Alter eligi, alter eligere.	Alter elegi, alter elegere.
Adoptatus es.	Adoptatus est.
Alius atque alius.	Alius adque alius *antiquâ orthographiâ.*
5 An senatum populumque romanum.	*Confirmat lectionem Ambrosianus palimpsestus.*
Non per totum.	Non totum per.
Quem Diis simillimum	Quem dignissimum.
6. Ut possis esse contentus	Ut posses esse contentus.
Superbum istud et regium, nisi.	Superbum istut et regium est, nisi.
7. Genueris an elegeris	Genuerit an elegeri(t)

Cap. VIII.

1. Nec iudicia hominum, sed Deorum etiam in consilium adsumsit.	Nec modo iudicium hominum sed Deorum etiam consilium adsumpsit.
Non tui in cubiculo.	Non in cubiculo.
Libertas et salus.	Salus et libertas.
2. Dii gloriam illam.	Gloriam illam Dii.
3. Horum illud imperium, Nerva tantum minister fuit. Uterque, qui adoptaret iam paruit.	Illud horum imperium, Nerva tantum fuit minister. Ut qui adoptaret iam paruit (*dic paruerit*).
Imperatoris exortum.	Imperatoris exordium.
Advocata hominum concione.	Advocata concione hominum.
4. Tuis humeris.	Tuis umeris *Ita sine adspirata sæpe vidi in antiquis mss.*
5. Opus istud fuit, sed adoptati.	Opus istud sed adoptati fuit.
Atque adeo.	Adque adeo.

Cap. LXXVIII.

6. Donec te consulem.	Donec te sæpius consulem.
Apud Deos.	Aput Deos
Quorum potes ipse.	Hos quibus potes ipse

Cap. LXXIX.

1. Fortasse sufficiat tibi	Tibi fortasse sufficiat
Instituit et induxit ut,	Instituit induxit ut,
2. Non sciremus.	Nesciremus.
3. Audiet reddet quas.	Audiet reddetque quas.
Tentabitque.	Temptabitque.

4. Pietati senatus	Pietati certe senatus
Incognitam quandam pro-ximaque maiorem.	Incognitam quandam proximamque maiorum.
Quis enim est tam imbe-cilli ingenio qui non.	Quis enim ea tam docili ingenia non.
5. Alius labores, si non.	Alius se a continua labore, etsi non.
Resumsit.	Resumpsit.
6 Videmus ut.	Videamus ut.
Civitatum.	Civitatium. *Confer Varronem lib. 7. L L. Cap.* 37.

Cap. LXXX.

1. Quam mitis severitas, quam non dissoluta clementia? Non locu-pletando fisci sedes, nec aliud.	Quam mitis severitas, non dissoluta clementia? Cui tu non locupletanda fisci operatus sedes? nec aliud.
2. Caussa	Causa
3. O vera principis atque	O veras principis atque *Deest pagina Codicis.*

Cap. LXXXV.

6. Amicos parare.	Amicos parere.
7. Et eum alias virtutes tuas, tum hanc.	Et eum reliquas virtutes tuas, tunc hanc. *In aliis etiam antiquis mss vidi tunc pro tum Confer Symmachum p.* 56.
Humile esse principi.	Humile esse principis.
8. Adest facultas tanta	Tanta facultas inest

Cap. LXXXVI

1. Tibique carissimum.	Tibique rarissimum.
Quantum amares cum.	Quantumque amares eum
2. Cum princeps	Quod cum princeps
Præfectum præturii.	Præfectum prætorii.
Non ex ingerentibus, sed	Non ex ingerentibus se, sed.
Distentus imperii curis.	Distentus in periculis.
3. Intelligimus.	Intellegimus
4. Stetit Cæsar in illo amicitiæ speculo precatusque maria, celeremque.	Stetit Cæsar in illa amicitiæ specula, stetit precatusque est prona maria, celeremque.
Votis, lacrymis.	Votis et lacrimis.
5. Nisi quod pæne ipso.	Nisi quod non(ne) ipso.
	Etiam in scripto Pliniano vidi præcium, præcibus, præcatus cum diphthongo, quam scripturam constanter observeat in antiquis mss.

RERVM NOTABILIORVM

INDEX

A

B

C

D

E

F

G

H

I

L

M

N

P

R

S

T

V

Valentiniani Senioris incunabula in Illyria, pueritia acta in Africa cum patre apud exercitum 1-2. *Idem Valentinianus, creatus imperator confert se ab Oriente ad Rhenum* 7. *In Gallicis agro diu versatur* 6. *Lustrum imperialium annorum condit in castris* 9. *Bellum Germanicum bene gerit* 9. 16. 24-25. et alibi. *Non fert opem Valenti adversus Procopium* 10. *Eius conciones ibidem. Idem tertio consul* 15. *Quotannis oppida condit ibidem. Munimentum maximum construit ad Rhenum* 19. *Immo totum flumen operum corona praetexit* 26. *Idem fugat ambitum, dignitates meritis reddit et castrorum ac cuique parem fortunam facit* 12. *Eloquentiam foro restituit* 27. *Idem secreti militaris tenax* 23. *Medicis tribuit contentus* 28. *Fortis et bene moratus* 14. *Divus* 43 *et* 45

Venus fertur strabis incendisse 60

Virtutes principi feminae convenientes 59-60

X

Xantus fluvius incenditus a Vulcano 22

TABVLÆ ADIVNCTÆ EXPLICATIO

I. Particula Laudum priorum in Valentinianum Sen. Aug. reperienda in Editione nostra p. 5–6.

II. Particula Laudationis, ut videtur, ex alio Codice deprompta Ed. p. 61.

ERRATA	CORRIGE
P. 28. n. 2 v. 3 Valentinianus	Valentinianus.
32. n. 1 nuper electi eademque videtur de qua etc	nuper electi Immo potius videtur ille, de quo etc
42. v. 3 Viden detulisse	Videat detulisse

Fg. aur. rummachi. uc. laud. in uat. n. ren. aug. 1 f

I. Incredibili prouidentia utrumq; conplexus ne aut in uno periret imperii aut in duobus e[illegible]

II. Encoruscasedes quam diues india mire tur. persis gemmata concelebret hispania nouilis obstupescat